

COI Focus

PAKISTAN

Corruptie en documentenfraude

29 september 2022 (update)

Cedoca

Oorspronkelijke taal: Nederlands

DISCLAIMER:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen. De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vernoemd worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Lijst van afkortingen	3
Inleiding.....	5
1. Corruptie in Pakistan.....	6
1.1. Algemeen	6
1.2. Corruptie in de politiek	8
1.3. Corruptie in de openbare dienstverlening	10
1.4. Corruptie bij de politie	11
1.5. Corruptie bij het leger	12
1.6. Corruptie binnen justitie	14
1.7. Corruptie in de privésector en de economie.....	15
1.8. Corruptie in het onderwijs.....	16
2. Anticorruptiemaatregelen	17
3. Documentenfraude	19
3.1. Identiteits- en reisdocumenten	20
3.2. First Information Report (FIR)	21
3.3. Attesten in verband met studies en tewerkstelling	22
3.4. Nieuwsberichten	22
3.5. Documenten betreffende grondbezit.....	22
3.6. Medische sector	23
Samenvatting	25
Bibliografie.....	26

Lijst van afkortingen

ACC	Afghan Citizenship Card
BR	Business Recorder
CNIC	Computerised National Identity Card
CPI	Corruption Perceptions Index
DFAT	Australian Department of Foreign Affairs and Trade
DND	Dispatch News Desk
DW	Deutsche Welle
ECC	Economic Coordination Committee
ECL	Exit Control List
FH	Freedom House
FIA	Federal Investigation Agency
FIR	First Information Report
GVS	Global Village Space
HRCP	Human Rights Commission of Pakistan
ICG	International Crisis Group
IRB	Immigration and Refugee Board of Canada
LRMIS	Land Records Management Information System
JUI-F	Jamiat Ulema-e-Islam-Fazl
MoRR	Ministry of Refugees and Repatriation – Afghanistan
NAB	National Accountability Bureau
NADRA	National Database and Registration Authority
NEOC	National Emergency Operations Center
OCCRP	Organized Crime and Corruption Reporting Project
PHC	Punjab Healthcare Commission
PIA	Pakistan International Airlines
PLRA	Punjab Land Records Authority
PMA	Pakistan Medical Association
PML-N	Pakistan Muslim League-Nawaz
PPP	Pakistan People's Party
PTI	Pakistan Tehreek-e-Insaf
RFE/RL	Radio Free Europe/Radio Liberty
RSF	Reporters Without Borders
RSIL	(The) Research Society of International Law

SHCC	Sindh Health Care Commission
SNIC	Smart National Identity Card
TI	Transparency International
TIP	Transparency International Pakistan
TNN	Tribal News Network
UNDP	United Nations Development Programme
USD	Amerikaanse dollar
USDOS	United States Department of State
VOA	Voice Of America
WAPDA	Water and Power Development Authority
WJP	World Justice Project
WTR	World Trademark Review

Inleiding

In deze COI Focus beschrijft Cedoca de prevalentie van corruptie en documentenfraude in Pakistan. Dit document is een actualisering van de COI Focus *Pakistan. Corruptie en documentenfraude* van 21 januari 2021. Dit document bevat de nieuwe ontwikkelingen sinds januari 2021 tot en met september 2022. Cedoca heeft het onderzoek afgesloten op 29 september 2022.

In het eerste hoofdstuk van dit document bespreekt Cedoca de algemene context met betrekking tot corruptie in Pakistan. Achtereenvolgens wordt corruptie in de politiek, in de openbare dienstverlening, bij de politie, het leger, justitie, in de privésector en in het onderwijs belicht. Het tweede hoofdstuk behandelt de anticorruptiemaatregelen die Pakistan treft. Hoofdstuk drie bespreekt de beschikbare informatie over valse documenten en documentenfraude in Pakistan. Het document eindigt met een samenvatting.

Voor dit rapport deed Cedoca een beroep op openbare bronnen, waaronder rapporten van overheidsinstanties, internationale organisaties en niet-gouvernementele organisaties en wetenschappelijke studies van diverse universiteiten. Voor anekdotische illustraties verzamelt Cedoca feitenmateriaal in betrouwbare Pakistaanse en internationale media.

Het doel van deze COI Focus is niet om een integraal overzicht van dit thema op te stellen. Het dient als een hulpmiddel om de bewijswaarde van de verschillende documenten die in Pakistaanse verzoeken om internationale bescherming voorgelegd worden correct in te schatten. Deze COI Focus geeft geen uitsluitel over de authenticiteit van een specifiek document dat ter ondersteuning van een individueel verzoek om internationale bescherming is neergelegd.

1. Corruptie in Pakistan

1.1. Algemeen

De onafhankelijke internationale anticorruptieorganisatie Transparency International (TI) definieert corruptie als het misbruik van toevertrouwde macht voor persoonlijk gewin. Corruptie kan vele vormen aannemen en overal voorkomen: in het bedrijfsleven, bij de overheid, in rechtbanken, in de media en in het maatschappelijk middenveld. Voorbeelden van corruptie zijn ambtenaren die geld of gunsten vragen of aannemen in ruil voor diensten, politici die misbruik maken van overheidsgeld, politici die overheidsjobs of -contracten gunnen aan hun sponsors, vrienden en familie, bedrijven die ambtenaren omkopen om deals te sluiten, ... Zowel politici, ambtenaren, zakenmensen als burgers kunnen bij corruptie betrokken zijn.¹

Uit de voor dit rapport geraadpleegde bronnen komt naar voren dat corruptie alomtegenwoordig is in Pakistan. Corruptie is stevig verankerd in alle niveaus van de samenleving en de overheid² en is volgens wetenschappelijk onderzoek een manier van leven en een fundamenteel mechanisme voor de werking van openbare en private organisaties geworden.³ Zowel kleinschalige corruptie als ernstigere vormen zijn een groot probleem in Pakistan. De drijvende krachten achter het fenomeen zijn de lage lonen in de publieke sector en een cultuur van nepotisme, patronage en verwantschapsbanden die primeert op loyaleiteit aan de staat of respect voor de wet.⁴ Wetenschappelijk onderzoek uit 2021 over corruptie in Pakistan op basis van in 2015 afgenomen interviews met uiteenlopende *stakeholders* toont aan dat Pakistani kleinschalige corruptie zoals het verlenen van een gunst voor een gunst of een dienst voor een dienst en de gewoonte om kleine geschenken aan ambtenaren te geven niet als dusdanig percipiëren. De geïnterviewden stellen daarnaast dat mensen zich niet schuldig voelen over hun eigen rol in corruptie en wijdverspreide corruptie aanvaardden als de norm. Volgens de onderzoekers is de uitzichtloosheid die heerst onder de geïnterviewden opmerkelijk. De meesten zien geen oplossing voor het corruptieprobleem.⁵

De meeste politieke en gerechtelijke instellingen in Pakistan worden bestuurd door elites en feodale families, die de rechtstaat en de democratie belemmeren ten behoeve van hun eigen belangen.⁶ Daarnaast oefent het leger een overmaatse invloed uit op alle niveaus van de Pakistaanse politiek, in het bijzonder op binnenlandse veiligheid en buitenlands beleid, hoewel het in theorie verantwoording moet afleggen aan de eerste minister.⁷ Pakistanexperten omschrijven het leger als de bepalende factor in de Pakistaanse binnenlandse politiek en stellen dat de Pakistaanse politiek voornamelijk gedomineerd wordt door het leger.⁸

TI publiceert elk jaar voor verschillende landen de *Corruption Perceptions Index* (CPI). Elk land wordt gerangschikt en krijgt een score op een schaal van 100. Een score van 0 betekent volledig corrupt terwijl 100 betekent dat een land volledig vrij is van corruptie. In januari 2022 (gegevens verzameld in 2021) rangschikt TI Pakistan in de CPI van 2021 als 140ste van de 180 onderzochte landen en geeft het land een score van 28 op 100. De score van 2021 is het slechtste resultaat sinds 2014. De rangschikking van 2021 is de slechtste sinds 2012 (zie onderstaande grafiek).⁹ Ter vergelijking, de

¹ TI, 13/05/2020, [url](#)

² Malik N., Qureshi T. A., 07/2021, [url](#)

³ Ullah M. A. et al., 15/02/2021, p. 6, [url](#)

⁴ DFAT, 25/01/2022, pp. 11-12, [url](#); Lieven A., 2012, p. 207; Scroll (Siddiq A.), 30/07/2017, [url](#)

⁵ Ullah M. A. et al., 15/02/2021, pp. 6-7, [url](#)

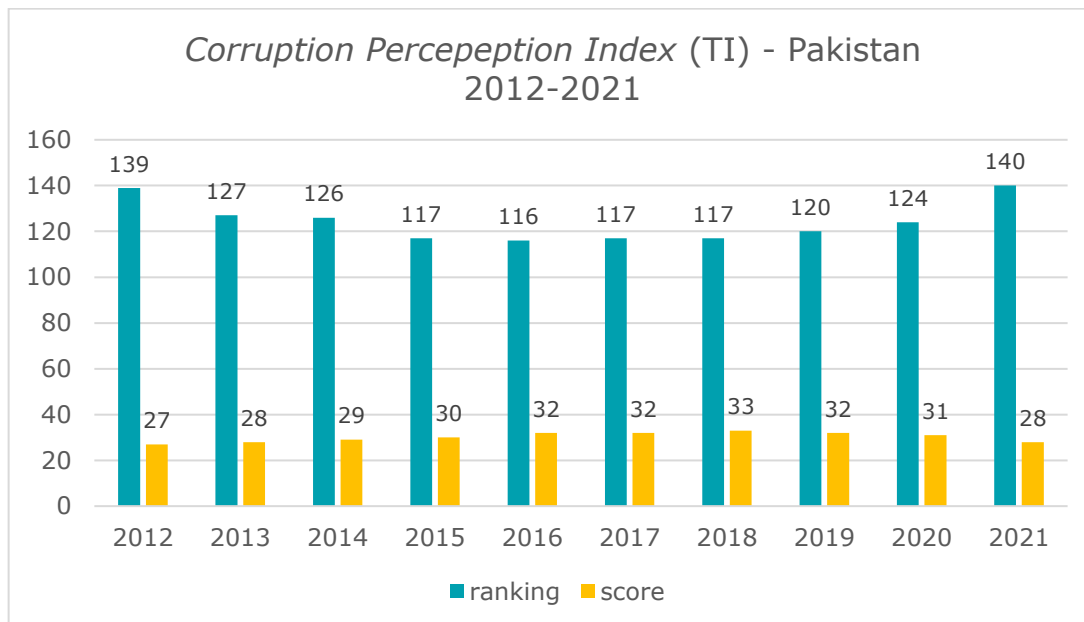
⁶ Ullah M. A. et al., 15/02/2021, pp. 6-7, [url](#)

⁷ DFAT, 25/01/2022, pp. 8, 11, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 1, [url](#)

⁸ SETA Foundation for Political, Economic and Social Research (Shkurti Özdemir, G.), 12/04/2022, [url](#)

⁹ TI, *Corruption Perceptions Index 2021 Pakistan*, 2022, [url](#)

buurlanden Afghanistan, India en Iran staan in de rangschikking respectievelijk op plaats 174, 85 en 150.¹⁰

Grafiek: Rangschikking en score van Pakistan op de CPI van TI van 2012 tot 2021, grafiek opgesteld door Cedoca op basis van gegevens van TI¹¹

De Bertelsmann Stiftung stelt jaarlijks de *Transformation Index* op. Deze analyseert de kwaliteit van de democratie, de markteconomie en het politiek beleid in 137 landen. In de *Transformation Index* van 2022 geeft de Bertelsmann Stiftung Pakistan een score van 3,89 op een schaal van 1 tot 10, waarbij een hogere score een hogere kwaliteit aanduidt. Daarmee behaalt Pakistan de 109de plaats op een totaal van 137 landen. Volgens de Bertelsmann Stiftung zijn persoonlijk winstbejag en corruptie wijdverspreid bij de overheid, bij de politieke elite en in de lagere niveaus van het gerechtelijk apparaat. Bekleders van een openbaar ambt kunnen grotendeels straffeloos de wet overtreden en zich schuldig maken aan corrupte praktijken. Mechanismen om hen tot verantwoording te roepen blijven beperkt.¹²

Het *Country Report of Human Rights Practices 2021*, dat in april 2022 door het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (United States Department of State, USDOS) gepubliceerd is, beschouwt corruptie als een wijdverspreid fenomeen bij de Pakistaanse overheid, in de politiek en in het gerechtelijk apparaat. De pogingen van de Pakistaanse overheid om het probleem aan te pakken zijn beperkt. Hoewel corruptie strafbaar is in Pakistan wordt de betreffende wetgeving niet effectief toegepast en vinden corrupte praktijken grotendeels straffeloos plaats volgens het rapport van USDOS.¹³

In haar rapport van februari 2022, dat het jaar 2021 beschrijft, stelt Freedom House (FH) dat ondanks talrijke formele waarborgen corruptie in Pakistan in de praktijk endemisch is. Het gebruik van verantwoordingsmechanismen gebeurt vaak selectief en is politiek gemotiveerd. Corruptie in het gerecht is wijdverspreid en de rechterlijke macht is daarnaast gepolitiseerd. Rechters stemmen hun vonnissen vaak af op de prioriteiten van het leger. Onder andere door corruptie zijn eigendomsrechten

¹⁰ TI, *Corruption Perceptions Index 2021 Iran*, 2022, [url](#); TI, *Corruption Perceptions Index 2021 Afghanistan*, 2022, [url](#); TI, *Corruption Perceptions Index 2021 India*, 2022, [url](#)

¹¹ TI, *Corruption Perceptions Index 2021 Pakistan*, 2022, [url](#)

¹² Bertelsmann Stiftung, 2022, pp. 8, 12, 30, 32-34, [url](#)

¹³ USDOS, 12/04/2022, pp. 2, 41-42, [url](#)

en vrij ondernemerschap, die in principe door de grondwet en het rechtssysteem gegarandeerd worden, precair.¹⁴

The World Justice Project (WJP) stelt elk jaar de *World Justice Project Rule of Law Index* op waarbij gepeild wordt naar naleving van de *rule of law* in 139 landen door middel van een nationale enquête bij de algemene bevolking en bij mensen met een juridisch beroep en experts. De *World Justice Project Rule of Law Index 2021* rangschikt Pakistan op plaats 130 met een score van 0,39 waarbij 1 de hoogst mogelijke en 0 de laagst mogelijke score is. Pakistan behoudt daarmee dezelfde score en plaats op de rangschikking als in 2020. Pakistan scoort onder andere slecht in de volgende domeinen: sancties voor wangedrag van overheids- en regeringsmedewerkers, corruptie in de uitvoerende, rechterlijke en wetgevende macht, corruptie bij de politie en in het leger en corruptie in het burgerlijk recht en in het strafrecht.¹⁵

1.2. Corruptie in de politiek

Persoonlijk winstbejag en corruptie zijn wijdverspreid in de politiek,¹⁶ ook op hoog niveau.¹⁷ Hoewel corruptie strafbaar is, wordt de betreffende wetgeving niet effectief toegepast en kunnen bekleders van een openbaar ambt grotendeels straffeloos de wet overtreden en zich schuldig maken aan corrupte praktijken.¹⁸

Politieke partijen in Pakistan functioneren als een platform ter begunstiging van de eigen achterban. Volgens Anatol Lieven, auteur van het boek *Pakistan. A hard country* uit 2012, behoort corruptie tot de politieke zeden in Pakistan. In de heersende politieke cultuur wordt het uitoefenen van een openbaar ambt gelijkgeschakeld met het bedienen van de eigen achterban door middel van allerlei vormen van cliëntelisme. Getrouwheid aan de eigen familie, clan en religieuze gemeenschap worden in de Pakistaanse cultuur immers hoger gewaardeerd dan professionele deontologie. Dergelijke praktijken ondermijnen de werking van de politieke instellingen maar houden tegelijk de samenlevingsverbanden in stand. Corruptie is in deze zin geen uitsluitend destructieve kracht maar vormt een component van het systeem. Vandaar dat corruptie in Pakistan volgens Anatol Lieven onmogelijk op korte termijn uitgeroeid kan worden.¹⁹

De bevindingen van Anatol Lieven blijven een decennium later overeind. In 2017 schrijft Ayesha Siddiqi, een academica gespecialiseerd in Zuid-Aziatische politiek verbonden aan het South Asia Institute van de University of London²⁰, dat Pakistan een politieke cultuur heeft die gestoeld is op patronage en waarin corruptie en kleptocratische herverdeling tot de uitgangspunten behoren. Mensen krijgen voordelen door deel uit te maken van de ene of de andere groep.²¹ In haar rapport van 2022 schrijft de Bertelsmann Stiftung dat een groot deel van de politiek en de beleidsvorming van het land gericht blijft op de logica van cliëntelistische dienstverlening onder toezicht van traditionele politieke elites uit de gegoede klassen.²² De cliëntelistische aard van de politiek in Pakistan betekent dat verkozen politici dienstverlening ten voordele van hun eigen achterban verkiezen boven een politiek programma ten voordele van het volledige electoraat.²³ De Bertelsmann Stiftung vervolgt dat vertrouwens- en wederkerigheidsrelaties gestoeld zijn op netwerken gebaseerd op familie,

¹⁴ FH, 28/02/2022, [url](#)

¹⁵ WJP, 2021, p. 136, [url](#)

¹⁶ Bertelsmann Stiftung, 2022, pp. 8, 32, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 2, 41-42, [url](#)

¹⁷ DFAT, 25/01/2022, p. 12, [url](#)

¹⁸ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 30, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 2, 41-42, [url](#)

¹⁹ Lieven A., 2012, p. 207

²⁰ Siddiqi A., s.d., [url](#)

²¹ Scroll (Siddiqi A.), 30/07/2017, [url](#)

²² Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 32, [url](#)

²³ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 8, [url](#)

verwantschap en deelname aan liefdadigheids- en andere maatschappelijke verenigingen. Deze netwerken onderbouwen cliëntelistische politieke relaties en dienen vaak om lokale sociale hiërarchieën gedefinieerd door kaste, klasse en geslacht te reproduceren.²⁴ Vele Pakistaanse burgers hebben bijgevolg een ambivalente houding ten opzichte van de democratie. De cliëntelistische aard van de openbare dienstverlening betekent dat verkiezingspolitiek vaak over weinig meer gaat dan onderhandelen met potentiële beschermheren terwijl ideologie en politieke programma's een beperkte rol spelen in het mobiliseren van kiezers.²⁵

Wetgevers dienen vaak frauduleuze en misleidende aangiftes in over hun vermogen wanneer ze deelnemen aan verkiezingen. Er is een gebrek aan handhaving van de regels hieromtrent en onvoldoende onderzoek naar wetgevers en overheidsfunctionarissen die ervan verdacht worden niet al hun bezittingen en inkomsten aangegeven te hebben. Er zijn in Pakistan geen formele beperkingen op de financiering van campagnes. Verkiezingskandidaten financieren veelal hun eigen campagnes zonder hun uitgaven openbaar te maken of te laten doorlichten.²⁶

Politieke corruptie in Pakistan behelst ook de beïnvloeding van het gerecht en van overheidsinstellingen.²⁷ Hogere en lagere gerechtshoven worden onder druk gezet om politiek gemotiveerde vonnissen af te leveren.²⁸ Ook bij rechterlijke benoemingen en de aanwerving van personeel bij de politie en bij de behandeling van zaken door de politie vindt politieke inmenging plaats.²⁹ Corrupte politici manipuleren het fiscaal beleid in het voordeel van invloedrijke geldschieters en andere belangengroepen in ruil voor fondsen om hun verkiezingscampagnes te financieren.³⁰ Ook het beheer van vastgoed en landeigendom wordt door corrupte politici beïnvloed.³¹ De meeste vastgoedtycoons behoren tot één van de mainstream politieke partijen zoals de Pakistan Muslim League-Nawaz (PML-N), Pakistan Tehreek-e-Insaf (PTI) en Pakistan People's Party (PPP). Ze financieren politieke partijen in ruil voor amnestieregelingen om zwart geld te regulariseren. Omwille van de nauwe banden tussen vastgoedreuzen en politici geniet de vastgoedsector van lage belastingtarieven en uitgebreide belastingvrijstellingen.³²

Het Australische Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) meldt dat de *Exit Control List* (ECL) van de regering, een lijst van personen die het land niet mogen verlaten, gepolitiseerd is en dat het mogelijk is personen op de ECL te laten zetten via omkoping. Regeringen hebben regelmatig politieke rivalen op de lijst geplaatst.³³

Sinds 2018 neemt de polarisering in de politiek toe. In dat jaar wint de PTI de laatste nationale verkiezingen en wordt haar leider, Imran Khan, eerste minister. Waarnemers, maatschappelijke organisaties en politieke partijen uiten hun bezorgdheid over ingrepen door het leger en de inlichtingendiensten in de aanloop naar de verkiezingen die de PTI een oneerlijk voordeel ten opzichte van haar rivalen geven. Zo beperken het leger en de inlichtingendiensten de vrijheid van meningsuiting van de media waardoor de populaire media een partijdig narratief produceren, viseren ze selectief politici met corruptiezaken en manipuleren ze gevestigde politici die voordien bij andere partijen waren aangesloten om over te lopen naar de PTI. Ook EU-waarnemers en de Human Rights Commission of Pakistan (HRCP) uiten hun bezorgdheid over de beschuldiging dat de PTI aan de macht gekomen is

²⁴ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 17, [url](#)

²⁵ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 34, [url](#)

²⁶ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 34, [url](#)

²⁷ GAN-Integrity, 10/2020, [url](#); FH, 04/03/2020, [url](#); USDOS, 21/07/2021, [url](#)

²⁸ FH, 28/02/2022, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 41-42, [url](#)

²⁹ Ali M. U., Ghumro A. K., Zeb R., 06/2022, p. 23, [url](#); USDOS, 21/07/2021, [url](#)

³⁰ Tunio F. H., Nabi A. A., Read R. (ed.), 10/06/2021, p. 17, [url](#)

³¹ Land Portal Foundation, 23/07/2021, [url](#); Tunio F. H., Nabi A. A., Read R. (ed.), 10/06/2021, p. 13, [url](#)

³² Tunio F. H., Nabi A. A., Read R. (ed.), 10/06/2021, p. 13, [url](#)

³³ DFAT, 25/01/2022, p. 43, [url](#)

met de steun van het militaire establishment.³⁴ Sommige politieke partijen beweren dat zich op de verkiezingsdag aanzienlijke onregelmatigheden voordoen.³⁵ Het Free and Fair Election Network (FAFEN) stelt onregelmatigheden vast in een derde van de 37.000 kiesbureaus die het onderzoekt maar concludeert dat het verkiezingsproces verbeterd is ten opzichte van de vorige verkiezingen in 2013.³⁶ EU-waarnemers delen deze conclusie en oordelen dat het stemmen "goed uitgevoerd en transparant" verloopt maar merken op dat "het tellen soms problematisch is".³⁷ Oppositiepartijen waaronder de PPP en PML-N beginnen samen te werken, onder meer uit bezorgdheid over de nauwe banden van de PTI met het militaire establishment en de klaarblijkelijke bereidwilligheid van de PTI om politieke ruimte aan het leger af te staan.³⁸

In 2021 worden verschillende politici en personen die een openbaar ambt bekleden, beschuldigd van corruptie, waaronder omkoming, afpersing, vriendjespolitiek, nepotisme en verduistering.³⁹ Volgens verschillende geraadpleegde bronnen gebeurt het gebruik van verantwoordingsmechanismen tijdens de regeerperiode van de PTI vaak selectief en zijn aantijgingen van corruptie jegens politici dikwijls politiek gemotiveerd.⁴⁰

Net als zijn oudere broer voormalig premier Nawaz Sharif (PML-N)⁴¹ wordt toenmalig oppositieleider en huidig premier Shehbaz Sharif (PML-N) veelvuldig beschuldigd van nepotisme en corruptie. In 2020 worden hij en zijn zoon Hamza aangeklaagd wegens het witwassen van geld. Groot-Brittannië bevriest de bankrekeningen van de familie maar laat de zaak vallen nadat een onderzoek door het Britse National Crime Agency geen bewijzen oplevert. De zaak is echter nog niet afgesloten in Pakistan, waar de inbeschuldigingstelling van vader en zoon Sharif en Hamza herhaaldelijk is uitgesteld.⁴² Shehbaz Sharif ontkent alle beschuldigingen van corruptie en stelt dat deze politiek gemotiveerd zijn.⁴³

Op 10 april 2022 wordt Imran Khan uit zijn ambt ontzet nadat het parlement een motie van wantrouwen tegen hem aanneemt. Shehbaz Sharif (PML-N) vormt een nieuwe coalitieregering en wordt eerste minister.⁴⁴ In augustus 2022 klaagt de Pakistaanse politie Imran Khan aan wegens vermeende overtredingen van de antiterreurwetgeving. Hij wordt ervan beschuldigd politieagenten en een rechter bedreigd te hebben.⁴⁵

Bij het afsluiten van dit onderzoek is het te vroeg om conclusies te maken over een eventuele impact van de machtswissel in april 2022 op corruptieniveaus in de Pakistaanse politiek.

1.3. Corruptie in de openbare dienstverlening

Volgens verschillende geraadpleegde bronnen is corruptie wijdverspreid bij de overheid.⁴⁶ Volgens het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken komen corruptie en wangedrag van individuele overheidsbeamten in alle lagen van de overheid voor.⁴⁷ Volgens TI's laatste *Global Corruption Barometer* die gegevens bevat over Pakistan, gebaseerd op enquêtes afgenomen in 2016, geeft één

³⁴ Bertelsmann Stiftung, 2022, pp. 9, 34, [url](#)

³⁵ USDOS, 12/04/2022, p. 1, [url](#)

³⁶ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 9, [url](#)

³⁷ USDOS, 12/04/2022, pp. 39-40, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 9, [url](#)

³⁸ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 9, [url](#)

³⁹ USDOS, 12/04/2022, pp. 41-42, [url](#)

⁴⁰ FH, 28/02/2022, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 30, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 16-17, [url](#)

⁴¹ DW (Khan S.), 12/04/2022, [url](#)

⁴² The Economist, 01/04/2022, [url](#)

⁴³ DW (Khan S.), 12/04/2022, [url](#)

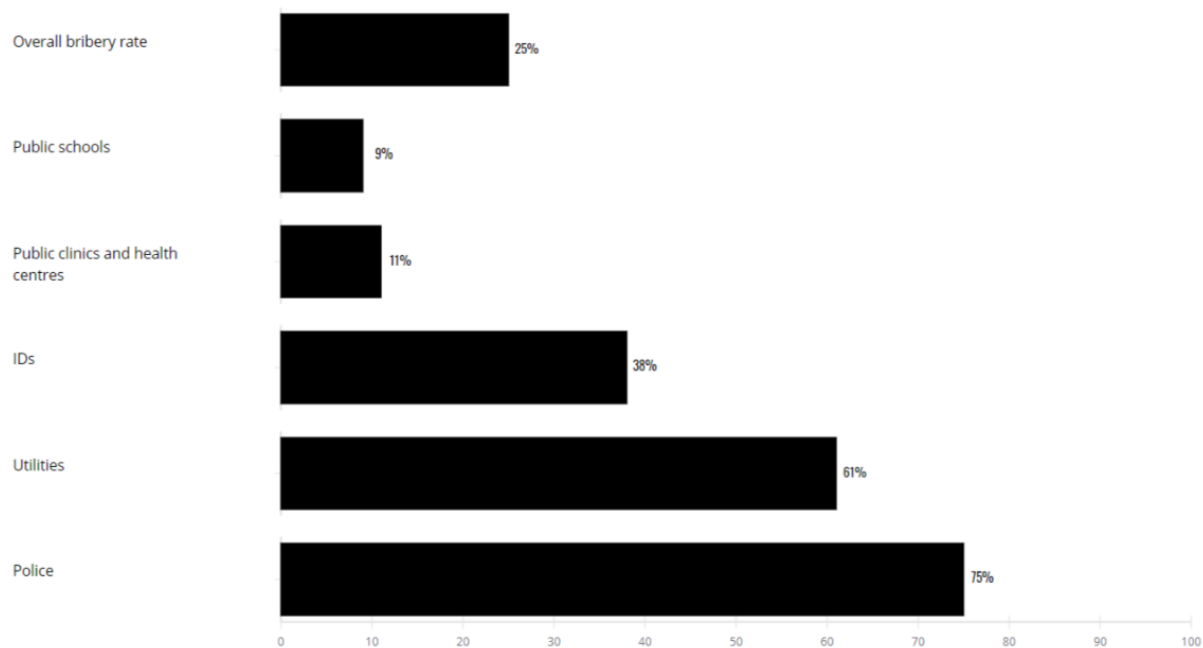
⁴⁴ ICG, 13/04/2022, [url](#)

⁴⁵ BBC News (Sands L., Thomas M.), 22/08/2022, [url](#); VOA (Gul A.), 21/08/2022, [url](#)

⁴⁶ Bertelsmann Stiftung, 2022, pp. 8, 32, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 2, 41-42, [url](#); WJP, 2021, p. 136, [url](#); Tunio F. H., Nabi A. A., Read R. (ed.), 10/06/2021, p. 16, [url](#)

⁴⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken – Nederland, 28/09/2022, p. 115, [url](#)

op vier respondenten aan smeergeld betaald te hebben om toegang te krijgen tot een openbare dienst in de twaalf maanden voorafgaand aan de enquête. Onderstaande grafiek geeft per sector het percentage van de respondenten weer dat meldt smeergeld betaald te hebben om van de desbetreffende openbare dienst gebruik te hebben kunnen maken.⁴⁸

Percentage gebruikers van openbare diensten dat in de afgelopen 12 maanden smeergeld heeft betaald⁴⁹

Persoonlijk winstbejag en nepotisme kenmerken openbare aanbestedingen. Er bestaat geen formeel mechanisme om toezicht te houden op de procedures waarmee contracten gegund worden, aldus de Bertelsmann Stiftung.⁵⁰

Verschillende bronnen omschrijven de Pakistaanse bureaucratie als gepolitiseerd.⁵¹ Wetenschappelijk onderzoek uit 2021 over corruptie in Pakistan op basis van in 2015 afgenomen interviews met uiteenlopende *stakeholders* wijst uit dat politici vaak jobs in de ambtenarij aan belangrijke cliëntengroepen aanbieden om hun populariteit te vergroten. Deze benoemingen schenden meestal de procedureregels. Daarnaast maken machthebbers nieuwe regelgeving om het creëren van extra functies in de ambtenarij te rechtvaardigen, hetgeen zorgt voor bijkomende mogelijkheden om steekpenningen van de bevolking te krijgen. De aan het onderzoek deelnemende respondenten zijn van mening dat bij aanwervingen in de ambtenarij mensen geneigd zijn hun eigen vrienden en familieleden aan te werven, ongeacht of zij de meest geschikte persoon voor de job zijn.⁵²

1.4. Corruptie bij de politie

Volgens DFAT zijn de capaciteit en effectiviteit van de politie beperkt door een gebrek aan middelen, slechte opleiding, ontoereikende en verouderde uitrusting, en tegenstrijdige druk van superieuren,

⁴⁸ TI, *Global Corruption Barometer – Asia Pacific – Pakistan – results*, 2017, [url](#); TI, *People and Corruption: Asia Pacific – Global Corruption Barometer*, 2017, pp. 30-31, [url](#)

⁴⁹ TI, *Global Corruption Barometer – Asia Pacific – Pakistan – results*, 2017, [url](#)

⁵⁰ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 34, [url](#)

⁵¹ BR (Aziz S.), 27/03/2022, [url](#); ICG, 13/04/2022, [url](#)

⁵² Ullah M. A. et al., 15/02/2021, p. 9, [url](#)

politieke actoren, veiligheidsdiensten en de rechterlijke macht.⁵³ Ook International Crisis Group (ICG) schrijft dat er inmenging in de politiediensten plaatsvindt.⁵⁴ Het beeld dat de bevolking van de politie heeft, is over het algemeen slecht. Politiewerk in Pakistan wordt slecht betaald en is gevaarlijk. Individuele politieagenten vullen hun salaris vaak aan met smeergeld, aldus DFAT.⁵⁵

De *National Corruption Perception Survey 2021* van Transparency International Pakistan (TIP) wijst uit dat vier op tien respondenten de politie als meest corrupte instelling in Pakistan aanwijzen.⁵⁶ Volgens TI's laatste *Global Corruption Barometer* die gegevens bevat over Pakistan, gebaseerd op enquêtes afgenomen in 2016, geeft drie op vier respondenten aan smeergeld betaald te hebben aan de politie in het jaar voorafgaand aan de enquête.⁵⁷ Volgens voormalig inspecteur-generaal van de politie van de provincie Punjab, Zulfiqar Cheema,⁵⁸ is minder dan één op vier Assistant Superintendents of Police, een rang binnen de Pakistaanse politie,⁵⁹ eerlijk en oprecht, zo vertelt hij tijdens een politieopleiding in mei 2022.⁶⁰

Het komt voor dat politieagenten een geldsom aanrekenen voor het registreren of onderzoeken van een klacht of dat de autoriteiten een niet gestaafd *First Information Report* (FIR) opstellen met als enige doel een persoon te intimideren of onder druk te zetten.⁶¹ Soms accepteren agenten geld voor de registratie van onware klachten.⁶² Soms verricht de politie aanhoudingen met als enige doel het ontvangen van een geldsom bij de vrijlating.⁶³ Het betalen van een omkoopsom om aan een politieklacht te ontsnappen gebeurt ook.⁶⁴ The Express Tribune meldt dat een significant aantal politiekantoren in Peshawar regelmatig nalaat FIR's van burgers te registreren.⁶⁵

1.5. Corruptie bij het leger

Volgens DFAT wordt het leger algemeen beschouwd als de meest capabele instelling in Pakistan en percipiëren Pakistanen het leger over het algemeen als minder corrupt dan andere instellingen. Het leger is goed opgeleid, goed uitgerust en politiek machtig, vervolgt DFAT. Militairen worden goed betaald en hebben een hoge sociale status. Volgens de *Global Fire Power Index 2021* is het Pakistaans leger, dat over kernwapens beschikt, het tiende machtigste leger ter wereld. Het defensiebudget bedraagt meer dan 12 miljard Amerikaanse dollar (USD). De paramilitairen niet meegerekend, heeft het leger het bevel over een troepenmacht van 1,2 miljoen manschappen.⁶⁶

Het leger heeft een aanzienlijke invloed op de binnenlandse politiek en domineert het buitenlands en veiligheidsbeleid. Het leger pleegt staatsgrepen in 1958, 1977 en 1999. Pogingen van de PPP en de PML-N om de macht van het leger te beteugelen wanneer ze respectievelijk in 2008 en 2013 aan de macht komen, brengen het militaire establishment ertoe hun regeringen te ondermijnen door naar verluidt protesten en oppositiebewegingen te steunen.⁶⁷

⁵³ DFAT, 25/01/2022, p. 41, [url](#)

⁵⁴ ICG, 13/04/2022, [url](#)

⁵⁵ DFAT, 25/01/2022, p. 41, [url](#)

⁵⁶ TIP, 08/12/2021, p. 24, [url](#)

⁵⁷ TI, *Global Corruption Barometer – Asia Pacific – Pakistan – results*, 2017, [url](#); TI, *People and Corruption: Asia Pacific – Global Corruption Barometer*, 2017, pp. 30-31, [url](#)

⁵⁸ Radio Pakistan, 06/05/2022, [url](#)

⁵⁹ National Police Academy Islamabad – Pakistan, 2020, [url](#)

⁶⁰ The News (Anjum S.), 08/05/2022, [url](#)

⁶¹ USDOS, 12/04/2022, p. 11, [url](#)

⁶² DFAT, 25/01/2022, p. 47, [url](#)

⁶³ The Express Tribune, 20/01/2022, [url](#)

⁶⁴ Pakistan Today, 19/03/2022, [url](#)

⁶⁵ The Express Tribune (Khan A.), 11/11/2021, [url](#)

⁶⁶ DFAT, 25/01/2022, p. 40, [url](#)

⁶⁷ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 35, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 1, [url](#); DFAT, 25/01/2022, p. 40, [url](#)

Het leger speelt daarnaast een aanzienlijke rol in de economie en is een machtige zakelijke speler in een hele reeks sectoren, waarbij het haar macht gebruikt om de markt te verstoren in haar voordeel.⁶⁸ Het leger bezit het grootste conglomeraat van zakelijke entiteiten in Pakistan.⁶⁹ Het laat zich onder andere in met industriële productie, bankzaken en zorgverstrekking voor militairen, ex-militairen en hun familie.⁷⁰ Volgens UNDP is het leger de grootste stedelijke vastgoedontwikkelaar en -beheerder van het land, met een verreikende betrokkenheid in de bouw van openbare projecten.⁷¹ Het legerpersoneel krijgt privileges en subsidies, voornamelijk in de vorm van preferentiële toegang tot land, kapitaal en infrastructuur en belastingvrijstellingen.⁷²

Uitgaven door de staat zijn over het algemeen aan zeer weinig toezicht of controle onderworpen, maar dit geldt in het bijzonder voor alles waarbij het leger betrokken is, variërend van het defensiebudget tot infrastructuurinitiatieven die deel uitmaken van de China-Pakistan Economic Corridor (CPEC), die in geheimzinnigheid gehuld blijven.⁷³ Wettelijke voorzieningen verbieden burgerlijke autoriteiten om corruptie door militair personeel te onderzoeken.⁷⁴ Voor de media houdt onderzoek naar corruptie door militairen een aanzienlijk risico in.⁷⁵

Volgens Ayesha Siddiqa, auteur van het boek *Military Inc. Inside Pakistan's Military Economy*,⁷⁶ is het een mythe dat hooggeplaatste militairen geen corruptie plegen en geen verantwoordingsmechanismen nodig hebben.⁷⁷ In de media verschijnen berichten over grootschalige corruptie door (gepensioneerde) militairen. In augustus 2021 legt de gepensioneerde luitenant-generaal Asim Saleem Bajwa zijn functie als voorzitter van de China-Pakistan Economic Corridor Authority neer wegens aantijgingen in de media dat hij een fortuin vergaard heeft via zijn militaire functies.⁷⁸ In februari 2022 brengt het Organized Crime and Corruption Reporting Project (OCCRP), een wereldwijd netwerk van onderzoeksjournalisten, een rapport naar buiten op basis van een datalek bij de Zwitserse investeringsbank Crédit Suisse. Het OCCRP onthult dat luitenant-generaal Zahid Ali Akbar Khan in de periode dat hij het onderwerp vormt van een corruptieonderzoek van het National Accountability Bureau (NAB) een rekening bij Crédit Suisse met 12 miljoen USD achterhoudt voor het NAB.⁷⁹ Ook generaal Akhtar, voormalig hoofd van de Inter-Services Intelligence (ISI), en zijn zonen hadden rekeningen met miljoenen Zwitserse franks volgens het rapport van OCCRP.⁸⁰ De Indische krant *Business Standard* meldt op basis van het rapport van het OCCRP dat verschillende hooggeplaatste militairen afpersings- en smokkelnetwerken beheren of beschermen, overheidseigendommen leasen aan extreem lage prijzen en smeergeld aannemen in defensiedeals.⁸¹ Cedoca kon deze informatie niet verifiëren bij het OCCRP binnen het afgesproken tijdsbestek. In 2022 opent het NAB op basis van klachten die het ontvangt corruptieonderzoeken naar de gepensioneerde generaal Ahsan Saleem Hayat en de gepensioneerde luitenant-generaal Muzammil Hussain,⁸² die een maand eerder

⁶⁸ Bertelsmann Stiftung, 2022, pp. 34-35, [url](#)

⁶⁹ UNDP, 2020, p. 113, [url](#)

⁷⁰ RFE/RL, 06/09/2020, [url](#)

⁷¹ UNDP, 2020, p. 113, [url](#)

⁷² UNDP, 2020, p. 106, [url](#)

⁷³ Bertelsmann Stiftung, 2022, pp. 34-35, [url](#); FH, 28/02/2022, [url](#)

⁷⁴ RFE/RL, 06/09/2020, [url](#)

⁷⁵ USDOS, 12/04/2022, p. 23, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 37, [url](#); DFAT, 25/01/2022, p. 35, [url](#); FH, 28/02/2022, [url](#)

⁷⁶ Siddiqa A., s.d., [url](#)

⁷⁷ RFE/RL, 06/09/2020, [url](#)

⁷⁸ USDOS, 12/04/2022, p. 42, [url](#)

⁷⁹ OCCRP, 01/03/2022, [url](#); The News (Cheema. U.), 22/02/2022, [url](#)

⁸⁰ Dawn, 22/02/2022, [url](#); The News (Cheema. U.), 22/02/2022, [url](#)

⁸¹ Business Standard (ANI), 05/03/2022, [url](#)

⁸² Dawn (Malik A.), 17/03/2022, [url](#); The News (Numan W.), 17/06/2022, [url](#)

onverwachts zijn ontslag indient als voorzitter van de Water and Power Development Authority (WAPDA).⁸³

1.6. Corruptie binnen justitie

Verschillende bronnen melden dat er corruptie is in het gerecht,⁸⁴ in het bijzonder in de lagere niveaus van het gerechtelijk apparaat⁸⁵ doordat zij een gebrek aan middelen hebben.⁸⁶ FH noemt corruptie in het gerecht wijdverspreid.⁸⁷

Aan de top van het Pakistaanse rechtssysteem staat het Hooggerechtshof, gevolgd door vijf provinciale en regionale hooggerechtshoven en talrijke districtsrechtbanken. Hoewel de grondwet de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht waarborgt, wordt deze onafhankelijkheid in twijfel getrokken, meldt DFAT.⁸⁸ USDOS drukt zich in haar jaarrapport over de mensenrechten in Pakistan van maart 2022 sterker uit en stelt dat de onafhankelijke werking van het gerecht door externe invloeden belemmerd wordt.⁸⁹ Lagere rechtbanken staan volgens USDOS onder druk van hogere rechters en prominente, rijke, religieuze en politieke figuren.⁹⁰ In haar *Investment Climate Statement* van juli 2022 over Pakistan schrijft USDOS anderzijds dat hogere rechtbanken in het algemeen als geloofwaardig worden beschouwd, terwijl lagere rechtbanken vaak als corrupt, inefficiënt en onderhevig aan druk van invloeden van buitenaf, zoals de uitvoerende macht, het leger en andere prominente figuren, worden beschouwd.⁹¹ In haar mensenrechtenrapport schrijft USDOS dat vooral in rechtszaken met een politieke en/of religieuze lading het gerecht druk van buitenaf ondervindt, zoals het publiekelijk politiseren van geruchtmakende zaken.⁹² Volgens FH is de rechterlijke macht gepolitiseerd en heeft ze een geschiedenis van betrokkenheid bij de machtsstrijd tussen het leger, de burgerregering en politici van de oppositie. Rechters stemmen hun vonnissen vaak af op de prioriteiten van het leger.⁹³ FH vervolgt dat volgens verkiezingswaarnemers elementen binnen het gerechtelijke en militaire establishment de omstandigheden waarin de verkiezingscampagne in 2018 plaatsvindt, manipuleren. Volgens de HRCP leidt politiek georkestreerd gerechtelijk activisme tot de diskwalificatie van verkiezingskandidaten.⁹⁴ Berichten over militaire inmenging in het Hooggerechtshof om de regering van de PML-N te destabiliseren in de aanloop naar de algemene verkiezingen van 2018 zijn wijdverspreid, stelt DFAT. DFAT vervolgt dat lokale en internationale waarnemers melding maken van intimidatie van rechters, in het bijzonder in religieus gevoelige zaken, zoals blasfemiezaken.⁹⁵ In rechtszaken met betrekking tot blasfemie durven volgens USDOS vooral rechters van de lagere rechtbanken het soms niet aan om tegen de eisen van religieuze extremisten in te gaan.⁹⁶

In haar jaarrapport van maart 2022 maakt USDOS melding van rechtbankpersoneel dat betalingen vraagt voor administratieve procedures.⁹⁷ Het Pakistaanse gerecht kampt met een immense achterstand volgens verschillende geraadpleegde bronnen.⁹⁸ Wetenschappelijk onderzoek uit 2021 op

⁸³ The News (Malik J.), 07/05/2022, [url](#)

⁸⁴ FH, 28/02/2022, [url](#); DFAT, 25/01/2022, p. 42, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 12, [url](#)

⁸⁵ USDOS, 12/04/2022, pp. 41-42, [url](#); USDOS, 28/07/2022, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 12, [url](#)

⁸⁶ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 12, [url](#)

⁸⁷ FH, 28/02/2022, [url](#)

⁸⁸ DFAT, 25/01/2022, p. 40, [url](#)

⁸⁹ USDOS, 12/04/2022, p. 13, [url](#)

⁹⁰ USDOS, 12/04/2022, pp. 41-42, [url](#)

⁹¹ USDOS, 28/07/2022, [url](#)

⁹² USDOS, 12/04/2022, p. 13, [url](#)

⁹³ FH, 28/02/2022, [url](#)

⁹⁴ FH, 28/02/2022, [url](#)

⁹⁵ DFAT, 25/01/2022, pp. 40, 42, [url](#)

⁹⁶ USDOS, 12/04/2022, p. 13, [url](#)

⁹⁷ USDOS, 12/04/2022, pp. 41-42, [url](#)

⁹⁸ USDOS, 12/04/2022, p. 13, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 12, [url](#); FH, 28/02/2022, [url](#); DFAT, 25/01/2022, p. 42, [url](#)

basis van interviews uit 2015 met personen uit ministeries, overheidsagentschappen, het gerecht, de politie, middenveldorganisaties, academici, experts uit de privésector, zakenlui, advocaten en gewone burgers wijst uit dat in de lagere niveaus van het gerecht in vrijwel elke fase van het justitiële proces geld moet worden betaald om juridische procedures vooruit te helpen. Zonder smeergeld stoppen juridische procedures helemaal.⁹⁹

Mogelijke beschuldigingen van minachting van het gerecht weerhouden bedrijven en het publiek ervan melding te maken van vermeende corruptie in het gerecht.¹⁰⁰ Ook in 2021 dragen rechters mediatoezichthouders op om het grondwettelijk verbod op kritiek op het leger of de rechterlijke macht af te dwingen. Hierdoor is de media verplicht toespraken van politici en verslaggeving “tegen het leger” of “tegen de rechterlijke macht” te censureren. Organisaties die de vrijheid van de pers opvolgen, rapporteren rechtstreekse druk op mediakanalen om berichtgeving over mogelijke militaire invloed op gerechtelijke procedures tegen politici en positieve berichtgeving over de oppositie te vermijden.¹⁰¹

1.7. Corruptie in de privésector en de economie

Pakistan staat op plaats 108 van de 190 in de eind 2019 gepubliceerde studie *Doing Business*, waarin de Wereldbank landen rangschikt op basis van hoe bevorderlijk hun regelgeving is ten aanzien van het bedrijfsleven. In vergelijking met het jaar ervoor (plaats 136) is Pakistan erop vooruitgegaan, voornamelijk dankzij administratieve vereenvoudiging van de regelgeving. Op vlak van het afdwingen van contracten staat Pakistan op plaats 156. Het duurt gemiddeld 1.071 dagen om een commercieel geschil op te lossen in Pakistan, bijna twee keer zo lang als het gemiddelde van de OESO-landen met een hoog inkomen.¹⁰²

De economische regelgeving in Pakistan staat onder toezicht van het Economic Coordination Committee (ECC). Het ECC heeft ruime bevoegdheden om in de economie in te grijpen en doet dat volgens de Bertelsmann Stiftung vaak op een manier die de prijzen verstoort en bepaalde ondernemingen en actoren selectief bevoordeelt. Zo keurt het bijvoorbeeld grote reddingsoperaties voor falende staatsbedrijven goed en verstrekt het subsidies aan machtige, commerciële belangengroepen met politieke banden zoals suikerproducenten. De werking van het ECC is niet transparant en staat niet onder parlementair toezicht.¹⁰³

Nog volgens de Bertelsmann Stiftung blijft in de politiek de macht geconcentreerd in handen van de vermogende elite. De meerderheid van de gekozen functionarissen heeft een achtergrond in de zakenwereld of grootgrondbezit. In 2020 onthult een officieel onderzoek naar de kunstmatige inflatie van de suikerprijzen in 2018 en 2019 dat machtige commerciële belangengroepen die zowel met de PTI-regering als haar voorgangers banden hebben, de markt manipuleren in hun voordeel.¹⁰⁴

De Competition Commission is bevoegd om monopolies te onderzoeken en op te treden, fusies te reguleren, collusie te voorkomen die gericht is op marktverstoring en misleidende marketingpraktijken te bestraffen. De commissie oefent in de praktijk weinig macht uit. In de praktijk wordt de Pakistaanse economie gedomineerd door machtige op persoonlijk voordeel beluste actoren die gebruik maken van hun economische invloed en connecties met de staat om een voorkeursbehandeling te krijgen, aldus de Bertelsmann Stiftung.¹⁰⁵

⁹⁹ Ullah M. A. et al., 15/02/2021, pp. 6-7, [url](#)

¹⁰⁰ USDOS, 28/07/2022, [url](#)

¹⁰¹ USDOS, 12/04/2022, pp. 39-40, [url](#)

¹⁰² World Bank, 24/10/2019, [url](#)

¹⁰³ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 20, [url](#)

¹⁰⁴ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 10, [url](#)

¹⁰⁵ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 20, [url](#)

Nog volgens de Bertelsmann Stiftung kenmerken persoonlijk winstbejag en nepotisme openbare aanbestedingen in Pakistan. Een formeel mechanisme om toezicht te houden op de procedures waarmee contracten gegund worden, is onbestaande.¹⁰⁶

Volgens het in december 2018 gepubliceerde rapport *Integrity risks for international businesses in Pakistan* van het U4 Anti-Corruption Resource Centre, een instelling binnen het Christian Michelsen Institute (CMI), een onafhankelijk non-profit Noors onderzoeksinstituut,¹⁰⁷ kunnen bedrijven in alle sectoren met corruptie te maken krijgen. Bepaalde sectoren en bedrijfsprofielen lopen meer risico dan andere, stelt de organisatie. Collusie in aanbestedingen en smeergeld zijn wijdverspreid in de energie- en infrastructuursector, terwijl sectoren die worden aangedreven door snel evoluerende duurzame consumptiegoederen, zoals telecommunicatie, beter bestand lijken te worden tegen dergelijke praktijken. Grotere bedrijven zijn over het algemeen minder kwetsbaar voor gedwongen corruptie. Dankzij buitenlandse omkopingswetgeving worden lokale Pakistaanse bedrijven gevoeliger voor de *compliance* vereisten van buitenlandse bedrijven.¹⁰⁸ Een wetenschappelijke studie uit 2021 op basis van interviews met aannemers, projectmanagers, ambtenaren, consultants en ontwerpers wijst uit dat corruptie wijdverspreid is in de Pakistaanse bouwsector.¹⁰⁹

Hoewel de grondwet eigendomsrechten beschermt en er wetten bestaan om individuen en bedrijven te beschermen tegen eigendomsberoving door de staat zonder compensatie, kunnen personen in de praktijk van hun land beroofd worden door criminelen, georganiseerde *land-grabbers* en projectontwikkelaars, die vaak samenspannen met overheidsfunctionarissen. Toezicht, documentatie, en handavingsmechanismen zijn immers gebrekkig. Vooral personen die niet over papierwerk beschikken of geen connecties hebben met de bureaucratie lopen het risico op gedwongen onteigening, stelt de Bertelsmann Stiftung. Grootschalige vastgoed- en commerciële ontwikkelingen zijn vaak gebaseerd op frauduleuze en illegale praktijken.¹¹⁰

1.8. Corruptie in het onderwijs

Verschillende bronnen omschrijven het Pakistaanse onderwijs als corrupt. Een traditie van corruptie is ingebed in verschillende domeinen van het onderwijssysteem.¹¹¹

Zo gebeurt de aanstelling van leerkrachten eerder via invloed, connecties, nepotisme en omkoperij, dan op basis van verdienste.¹¹² Daarnaast geven verschillende bronnen het fenomeen aan van de zogenaamde *ghost schools*, *ghost students* en *ghost teachers*. Dit fenomeen doet zich voor in alle provincies maar komt vaker voor in de provincie Khyber Pakhtunkhwa, meer bepaald in de tribale districten van deze provincie.¹¹³ Hoewel heel wat scholen gesloten zijn en er geen lessen gegeven worden, ontvangen de leerkrachten toch maandelijks een salaris. Hoewel leerlingen niet naar school gaan en niet studeren, gaan leerlingen toch telkens over naar het volgende jaar en behalen ze een diploma. Fondsen worden toegekend en contracten worden getekend voor de bouw van nieuwe scholen, echter in werkelijkheid starten de projecten niet en bestaan de scholen enkel op papier.¹¹⁴

¹⁰⁶ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 34, [url](#)

¹⁰⁷ U4 Anti-Corruption Resource Centre, 27/10/2021, [url](#)

¹⁰⁸ U4 Anti-Corruption Resource Centre (Jenkins M.), 20/12/2018, p. 1, [url](#)

¹⁰⁹ Khadim N. et al., 17/06/2021, [url](#)

¹¹⁰ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 23, [url](#)

¹¹¹ Dawn (Hussain N., Ul Haq Z.), 28/08/2022, [url](#); Tariq S. et al., 2021, [url](#); Wilson Center (Naviwala N.), 07/2019, [url](#); The Express Tribune, 18/09/2019, [url](#); GVS (Shah Z.), 12/11/2020, [url](#); Wilson Center (Naviwala N.), 07/2016, [url](#)

¹¹² The Express Tribune, 16/01/2020, [url](#); Tariq S. et al., 2021, [url](#); Wilson Center (Naviwala N.), 07/2016, pp. 11-12, 20-21, [url](#)

¹¹³ The Express Tribune, 03/03/2022, [url](#), Newsweek Pakistan, 11/12/2020, [url](#); TNN, 27/08/2019, [url](#); TNN, 07/01/2020, [url](#); The Express Tribune, 02/03/2020, [url](#)

¹¹⁴ Tariq S. et al., 2021, [url](#); TNN, 27/08/2019, [url](#); TNN, 07/01/2020, [url](#); The News, 02/01/2021, [url](#)

In een gezamenlijke wetenschappelijke studie van verschillende Pakistaanse universiteiten over de verschillende dimensies van corruptie binnen de onderwijssector uit 2021 halen de onderzoekers aan dat studenten examentoezichthouders omkopen, examens buiten het examencentrum afleggen en gsm's gebruiken zonder angst betrapt te worden en zonder belemmeringen. Corruptie in de onderwijssector omvat daarnaast verduistering van gelden en goederen voor privégebruik. Er gebeurt corruptie bij de selectie en benoeming van leerkrachten en bij de toelating van studenten tot scholen. Favoritisme is veelvoorkomend in onderwijsinstellingen. Studenten wiens ouders vriendschappelijke of familiale banden met de leerkracht hebben, hoge posities bekleden, zich in een sterke financiële situatie bevinden of een gelijkaardige politieke affiliatie hebben als de leerkracht, worden bevoorreed.¹¹⁵

In een artikel van augustus 2022 in de krant *Dawn*, spreken Nadeem Hussain, onderzoeker onderwijsbeleid en Zulqurnain Ul Haq, expert onderwijsevaluatie, van een traditie van ongebreideld bedrog bij examens en een systeem van oneerlijkheid in het onderwijs. Zij stellen dat studenten in veel gevallen de mogelijkheid hebben hun resultaten te manipuleren via corruptie. In 2022 wordt meermaals bedrog vastgesteld bij nationale examens en ingangsexamens. Verschillende examens worden op voorhand gelekt. Elk examenseizoen verschijnen er nieuwsberichten over onregelmatigheden met betrekking tot examentijdstippen en toezichthouders die studenten tegen betaling toestaan examens uit te wisselen of nota's te gebruiken. Er wordt ook bericht over de aanwezigheid van externe gewapende personen en personen in uniform in examen centra die studenten helpen bedrog te plegen. Het gebeurt dat studenten het examen laten afnemen door een vriend of iemand die ze daarvoor betalen. Corruptie bij het personeel van de examencommissies is wijdverspreid en aanwezig op alle hiërarchische niveaus, schrijven de twee onderwijsexperten. Officiële functies in de beoordelingscommissies worden vaak aanzien als goudmijnen. Aanstellingen in deze commissies worden beïnvloed door de politiek of verkocht voor grote sommen geld. Een groeiend aantal mensen is financieel afhankelijk van het examenbedrog, dat een hele economie gecreëerd heeft.¹¹⁶

Een studie uit 2022 gepubliceerd in het wetenschappelijke tijdschrift *Accountability in Research* van onderzoekers aan de University of Jyväskylä en de University of Nottingham wijst uit dat *predatory publications* wijdverspreid zijn in alle disciplines van de sociale en menswetenschappen aan openbare universiteiten in Pakistan. Zeven op de tien door professoren gepubliceerde artikels in de sociale en menswetenschappen aan openbare Pakistaanse universiteiten staan in zogenaamde *predatory journals*. Dat zijn niet-gepeerreviewde tijdschriften die tegen betaling artikels publiceren zonder garantie van kwaliteitsnormen. De academici in kwestie betalen tijdschriften om hun artikels te publiceren om posities en promoties te verkrijgen. De onderzoekers wijzen er ook op dat de interne selectieprocedures van de universiteiten zeer gebrekkig zijn omdat ze in de meeste gevallen vriendjespolitiek bevorderen. De jury's en experts beïnvloeden de selectieprocedures via hun persoonlijke contacten, aldus de onderzoekers.¹¹⁷

2. Anticorruptiemaatregelen

Uit het voorgaande hoofdstuk komt naar voren dat bekleeders van een openbaar ambt grotendeels straffeloos de wet kunnen overtreden en zich schuldig kunnen maken aan corrupte praktijken. Mechanismen om hen tot verantwoording te roepen blijven beperkt.¹¹⁸

¹¹⁵ Tariq S. et al., 2021, [url](#)

¹¹⁶ Dawn (Hussain N., Ul Haq Z.), 28/08/2022, [url](#)

¹¹⁷ Ali Shah W., Ali R., Lashari A., 01/08/2022, [url](#)

¹¹⁸ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 13, [url](#)

De belangrijkste anticorruptiewaakhond in Pakistan is het NAB, dat samenwerkt met Accountability Courts onder leiding van rechters van de High Courts. Het mandaat van het NAB is in de loop der jaren uitgebreid tot onderzoek naar corruptie door regeringsfunctionarissen en naar financieel wangedrag van private bedrijven en particulieren.¹¹⁹ Andere onderzoeksinstanties zijn de Federal Board of Revenue, de State Bank of Pakistan, de Antinarcotics Force en de Federal Investigation Agency. Samen met het NAB voeren zij onderzoeken uit naar corruptie, belastingontduiking en het witwassen van geld.¹²⁰ Het leger en de rechterlijke macht hebben hun eigen tuchtregelingen voor corruptie.¹²¹

Volgens verschillende geraadpleegde bronnen wordt het NAB ervan beschuldigd een partijpolitieke agenda na te streven, politici van de oppositie te viseren en personen te vervolgen door hen te betrekken in langdurige onderzoeken naar vermeende wanpraktijken. Nadat de PTI in 2018 aan de macht komt, stelt het NAB onderzoeken in naar bureaucraten die verbonden zijn aan de ontslagnemende PML-N-regering.¹²² Er lopen corruptieonderzoeken tegen voormalig premier Nawaz Sharif, huidig premier Shehbaz Sharif, voormalig president Asif Ali Zardari en hooggeplaatste leden van de Jamiat Ulema-e-Islam-Fazl (JUI-F).¹²³ Beschuldigingen van corruptie aan het adres van leden van de PTI, variërend van belastingontduiking door haar ministers tot marktmanipulatie door enkele van haar prominente leiders, worden grotendeels genegeerd tijdens haar regeerperiode. De PTI is verwickeld in een rechtszaak waarin zij ervan beschuldigd wordt buitenlandse financiering te hebben ontvangen tijdens de verkiezingen van 2018. Er wordt weinig vooruitgang geboekt bij het onderzoek naar deze kwestie of de vervolging van de mogelijke betrokkenen.¹²⁴

Het NAB wordt ook bekritiseerd omdat personen tegen wie een corruptieonderzoek loopt, kunnen onderhandelen over het laten vallen van de aanklachten in ruil voor de teruggave van geld en activa die door corruptie zouden zijn verkregen. In januari 2021 claimt het NAB op deze manier tussen 2017 en 2020 487 miljard Pakistaanse roepie (PKR) teruggevorderd te hebben van personen die zich schuldig zouden hebben gemaakt aan corruptie. Er is echter geen openbaar toezicht op hoe deze terugvorderingen tot stand zijn gekomen. De onderzoeken van het NAB beperken zich niet tot bekleeders van een openbaar ambt. Een groot deel van de teruggevorderde rijkdom is verkregen van particulieren.¹²⁵

In augustus 2022 voert het parlement een wetswijziging door die de bevoegdheden van het NAB inperkt¹²⁶ met als doel het misbruik van de anticorruptiewetgeving om politieke tegenstanders te viseren tegen te gaan.¹²⁷ De oppositie claimt dat de regering met deze aanpassing aan de bestaande wetgeving corruptie vrij spel wil geven en komaf wil maken met de corruptiezaken waarin verschillende regeringsleden verwickeld zijn.¹²⁸ Het NAB is voortaan enkel nog bevoegd om corruptiezaken van meer dan 500 miljoen PKR te onderzoeken. De bevoegdheid van het NAB om zaken te onderzoeken met de hulp van High Courts is ingetrokken en andere overheidsinstanties mogen de anticorruptiewaakhond niet langer bijstaan. Beschuldigden worden voortaan steeds geïnformeerd over de tenlastelegging en kunnen zich voor de rechtbank verdedigen. De NAB-voorzitter kan nu de beëindiging van een tenlastelegging aanbevelen vóór de tenlastelegging van de beschuldigde.¹²⁹ Het

¹¹⁹ Bertelsmann Stiftung, 2022, pp. 13, 30, 33-34, [url](#)

¹²⁰ USDOS, 12/04/2022, p. 42, [url](#)

¹²¹ FH, 28/02/2022, [url](#)

¹²² Bertelsmann Stiftung, 2022, pp. 13, 30, 33-34, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 16-17, 42, [url](#); FH, 28/02/2022, [url](#); DFAT, 25/01/2022, p. 28, [url](#)

¹²³ USDOS, 12/04/2022, p. 42, [url](#)

¹²⁴ Bertelsmann Stiftung, 2022, pp. 13, 30, 33-34, [url](#); DFAT, 25/01/2022, p. 28, [url](#); FH, 28/02/2022, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 16-17, [url](#)

¹²⁵ Bertelsmann Stiftung, 2022, pp. 13, 30, 33-34, [url](#)

¹²⁶ The Express Tribune, 04/08/2022, [url](#)

¹²⁷ GVS, 27/05/2022, [url](#)

¹²⁸ The Express Tribune (Waqas A.), 05/08/2022, [url](#); Dawn (Khan I. A.), 05/08/2022, [url](#)

¹²⁹ The Express Tribune, 04/08/2022, [url](#); Dawn, 04/08/2022, [url](#)

NAB kan niet langer zaken met betrekking tot federale, provinciale of lokale belastingen onderzoeken. Ook regelgevende instanties kunnen niet langer door het NAB onderzocht worden.¹³⁰ De definitie van vermogen is gewijzigd. In de National Accountability Ordinance van 1999 wordt vermogen gedefinieerd als het vermogen van de beschuldigde, met inbegrip van zijn of haar echtgeno(o)t(e), familieleden of medestanders. In de nieuwe wetgeving zijn de woorden echtgenoot, familieleden of medestanders geschrapt. Volgens de National Accountability Ordinance van 1999 heeft het NAB de mogelijkheid om een beschuldigde tijdens de onderzoeksfase te arresteren. Door de wetwijziging moet het NAB beschikken over bewijsmateriaal voor het kan overgaan tot een arrestatie. De wetgeving is retroactief van toepassing op alle zaken die sinds 1999 door het NAB worden onderzocht.¹³¹ Na de goedkeuring van de wetwijziging gaat het NAB al haar lopende onderzoeken en dossiers na om te beslissen welke worden voortgezet en welke gesloten moeten worden in lijn met de nieuwe wetgeving.¹³²

Op lokaal niveau spelen ook de media een steeds grotere rol in anticorruptieonderzoek. Journalisten en activisten die corruptie op grootschalig niveau trachten aan te klagen lopen echter een aanzienlijk risico en kunnen zelf aangeklaagd worden.¹³³

3. Documentenfraude

Uit het eerste hoofdstuk van deze COI Focus blijkt dat de publieke sector in Pakistan gecorrumpeerd is. Het komt frequent voor dat politici, ambtenaren, politieagenten, gerechtelijk personeel of militairen hun functie voor persoonlijk gewin misbruiken. Er is in Pakistan een gedoogcultuur voor corruptie ontstaan die de performante werking van de staatsinstellingen grondig ondermijnt. Niet alleen is het gemeengoed dat openbare functies voor geldgewin misbruikt worden, daarnaast primeert de behartiging van de belangen van de eigen achterban op professionele deontologie. In de Pakistaanse samenleving heerst een cultuur waarbij trouw aan de eigen familie, clan en/of religieuze gemeenschap hoger gewaardeerd wordt dan het naleven van beroepscodes. Dit houdt in dat de neutraliteit van het openbare ambt niet altijd gewaarborgd is.¹³⁴

Uit de voor dit rapport geraadpleegde bronnen komt naar voren dat de bewijswaarde van documenten en attesten die door Pakistaanse overheidsinstanties afgeleverd worden, ondermijnd wordt door de verreikende corruptie die de werking van deze instellingen kenmerkt. De omkoopbaarheid en de gebrekkige professionele deontologie van tal van openbare functionarissen heeft onder meer als gevolg dat de objectiviteit van de documenten en de attesten die door Pakistaanse overheidsinstanties afgeleverd worden niet altijd gegarandeerd is. De beschikbare informatie wijst immers uit dat tal van uitvoerders van openbare functies vatbaar zijn voor corruptie en documentenfraude begaan.

Documentenfraude is dan ook wijdverspreid in Pakistan, aldus het Australische DFAT.¹³⁵ Dit heeft aanzienlijke gevolgen voor de bewijswaarde van de documenten en attesten die door Pakistaanse overheidsinstanties uitgereikt worden. Vermits de neutraliteit van de betreffende functionaris in vraag gesteld kan worden, biedt de authenticiteit van een bepaald attest of document immers geen garantie voor de juistheid van de informatie die het bevat.

¹³⁰ Dawn (Chaudhry F.), 09/06/2022, [url](#)

¹³¹ GVS, 27/05/2022, [url](#); Dawn (Chaudhry F.), 09/06/2022, [url](#)

¹³² GVS, 19/08/2022, [url](#)

¹³³ Global Investigative Journalism Network, 25/10/2016, [url](#); RFE/RL, 06/09/2020, [url](#); RSF, s. d., [url](#)

¹³⁴ Lieven A., 2012, p. 207; Scroll (Siddiq A.), 30/07/2017, [url](#)

¹³⁵ DFAT, 25/01/2022, p. 47, [url](#)

3.1. Identiteits- en reisdocumenten

Het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken schrijft in het *Algemeen Ambtsbericht Pakistan* van september 2022 dat vervalste identiteitsdocumenten en corruptie wijdverspreid zijn in Pakistan. In het rapport stelt een vertrouwelijke bron dat frauduleuze documenten eenvoudig te maken en te printen zijn in Pakistan.¹³⁶

Het *Country Information Report Pakistan* van DFAT van januari 2022 stelt dat identiteitsdocumenten uitgegeven door de Pakistaanse National Database and Registration Authority (NADRA) over het algemeen betrouwbaar zijn. De Computerised National Identity Cards (CNIC's), Smart National Identity Cards (SNIC's) en paspoorten bevatten veiligheidselementen die het voorkomen van documentenfraude verminderd hebben. SNIC's bevatten gelijkaardige informatie als CNIC's en hebben een chip met biometrische informatie en extra veiligheidselementen. Hoewel het document zelf zeer veilig is, worden bij de afgifte van SNIC's geen rigoureuze identiteitscontroles verricht. De autoriteiten hebben maatregelen genomen om de frauduleuze uitgifte van documenten te bestrijden en kunnen frauduleuze CNIC's annuleren.¹³⁷

Frauduleus verkregen echte documenten kunnen echter relatief gemakkelijk worden bekomen. Echte documenten zoals CNIC's en paspoorten kunnen worden verkregen op basis van frauduleus gewijzigde of vervalste documenten zoals onder meer diploma's, bankafschriften, contracten, referenties en eigendomsbewijzen. Vakbondsraden en NADRA kunnen verifiëren of documenten echt zijn, maar zijn volgens DFAT mogelijks niet in staat om frauduleus verkregen echte documenten te identificeren. NADRA geeft geboorteakten uit, maar op frauduleuze wijze verkregen, frauduleus gewijzigde of vervalste geboorteakten zijn nog steeds verkrijgbaar bij ziekenhuizen.¹³⁸ Rijbewijzen zijn een minder betrouwbare vorm van identificatie.¹³⁹

Vervalste identiteitsbewijzen en reisdocumenten zijn te koop in Pakistan. In de Pakistaanse media verschijnen frequent berichten waaruit blijkt dat identiteitspapieren, paspoorten en reisvisa verhandeld worden.¹⁴⁰ De directeur van het Federal Investigation Agency (FIA) Sindh verklaart op een persconferentie in juli 2021 dat NADRA drie à vier miljoen valse CNIC's heeft uitgegeven. De regering en NADRA ontkennen dit cijfer categoriek.¹⁴¹ Er wordt bericht over duizenden Pakistani die jaarlijks gebruikmaken van vervalste paspoorten en/of vervalste reisvisa om naar het buitenland reizen.¹⁴² Over de precieze omvang van deze vorm van documentenfraude zijn geen betrouwbare cijfers voorhanden.

Ook attesten van woonst, documenten die informatie bevatten over iemands woonplaats en geboortedatum, zijn makkelijk op illegale wijze te verkrijgen. Volgens de regelgeving kunnen ze enkel verkregen worden door personen die in Pakistan verblijven. NADRA of de adjunct-commissaris van een district kunnen dergelijke attesten afgeven.¹⁴³

De politie geeft attesten uit met informatie over iemands strafblad. Dergelijke documenten zijn niet betrouwbaar omdat Pakistan geen gecentraliseerd strafregister heeft. Doorgaans neemt de ambtenaar

¹³⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken – Nederland, 28/09/2022, pp. 39-40, [url](#)

¹³⁷ DFAT, 25/01/2022, pp. 46-47, [url](#)

¹³⁸ DFAT, 25/01/2022, p. 47, [url](#)

¹³⁹ DFAT, 25/01/2022, p. 44, [url](#)

¹⁴⁰ Dawn (Ali I.), 30/09/2021, [url](#); MM News, 30/09/2021, [url](#); DND (Mati), 18/08/2022, [url](#); Dawn, 01/10/2021, [url](#); Dawn, 27/08/2021, [url](#)

¹⁴¹ The Express Tribune (Shehzad R.), 19/07/2021, [url](#); The Express Tribune (Shehzad R.), 17/07/2021, [url](#)

¹⁴² The Express Tribune, 30/04/2019, [url](#); Samaa Tv, 03/07/2020, [url](#)

¹⁴³ DFAT, 25/01/2022, p. 47, [url](#)

die het attest opstelt contact op met de lokale politie van het district van de aanvrager alvorens het attest af te geven.¹⁴⁴

Ook duiken er berichten op in de media over valse huwelijksaktes en overlijdenscertificaten.¹⁴⁵

De Pakistaanse media berichten regelmatig over het uitreiken van identiteitskaarten aan Afghaanse vluchtelingen in Pakistan op frauduleuze wijze. Zo verkrijgen Afghaanse vluchtelingen nationale identiteitskaarten door middel van valse geboorteakten of andere documenten of door middel van corruptie.¹⁴⁶ Personen die niet in de databanken van NADRA of het Afghaanse Ministry of Refugees and Repatriation (MoRR) staan, kunnen op frauduleuze wijze een Afghan Citizenship Card (ACC) bekomen, gezien een verklaring dat men Afghaan is de enige vereiste is om een ACC te bekomen.¹⁴⁷

3.2. First Information Report (FIR)

Een *First Information Report* (FIR) is een schriftelijk verslag van een kenbaar strafbaar feit (*cognizable offence*)¹⁴⁸ dat in een register van een politiekantoor wordt opgenomen. Iedere Pakistaanse burger heeft het recht om vaststellingen over een dergelijk misdrijf in het bevoegde politiekantoor te melden en in een FIR te laten vastleggen. Dit kan mondeling of schriftelijk gebeuren.¹⁴⁹

Volgens het rapport van het USDOS van april 2022 kan bij de registratie van FIR's corruptie plaatsvinden. Er zijn meldingen dat sommige autoriteiten FIR's registreren om gedetineerden te intimideren of een geldsom aanrekenen voor het registreren van een dergelijke klacht.¹⁵⁰

DFAT wijst erop dat FIR's, standaardformulieren waarin de relevante informatie met de hand ingevuld wordt, relatief eenvoudig te vervalsen zijn en geeft aan dat er meldingen zijn dat de politie steekpenningen aanneemt om frauduleuze FIR's op te stellen. DFAT beschouwt het bestaan van een FIR niet als sluitend bewijs dat de in de FIR beschreven gebeurtenissen daadwerkelijk hebben plaatsgevonden.¹⁵¹

Onderzoek van de Immigration and Refugee Board of Canada (IRB) van januari 2020 wijst ook uit dat agenten soms geld accepteren voor de registratie van onware klachten of terechte klachten enkel registreren nadat smeergeld betaald wordt. Ook gebeurt het dat de autoriteiten een niet gestaafd FIR opstellen om iemand te intimideren of af te persen. Bij gebrek aan bewijsmateriaal stellen de politie en het gerecht soms nieuwe FIR's op om de aanhouding van een verdachte te kunnen verlengen. Dergelijke documentenfraude van de kant van de autoriteiten toont aan dat FIR's die door de politie afgeleverd worden en die aan alle vormvoorschriften beantwoorden onware, gefabriceerde informatie kunnen bevatten.¹⁵²

¹⁴⁴ DFAT, 25/01/2022, p. 47, [url](#)

¹⁴⁵ The Express Tribune, 10/01/2022, [url](#); The Express Tribune 08/03/2021, [url](#); Urdupoint (Hashmi F.), 19/07/2022, [url](#)

¹⁴⁶ Dawn, 03/01/2021, [url](#); Ary News (Lodhi S.), 23/01/2022, [url](#); The Nation, 17/07/2022, [url](#)

¹⁴⁷ DFAT, 25/01/2022, p. 47, [url](#)

¹⁴⁸ "Cognizable offences are generally considered more serious crimes and allow the Police to take immediate measures without requiring authorization from a Magistrate."; RSIL, 01/01/2021, p. 7, [url](#)

¹⁴⁹ RSIL, 01/01/2021, pp. 10-15, [url](#)

¹⁵⁰ USDOS, 12/04/2022, p. 11, [url](#)

¹⁵¹ DFAT, 25/01/2022, p. 47, [url](#)

¹⁵² IRB, 23/01/2020, [url](#)

3.3. Attesten in verband met studies en tewerkstelling

Het rapport van het Australische DFAT van januari 2022 geeft aan dat er frauduleuze diploma's, bankafschriften, contracten en referenties circuleren in Pakistan.¹⁵³

De media melden regelmatig gevallen van diplomafraude. Een recent voorbeeld van de circulatie van valse diploma's en werklicenties is het schandaal rond de Pakistaanse vliegtuigmaatschappij Pakistan International Airlines (PIA). In oktober 2021 maakt PIA bekend 1.500 werknemers ontslagen te hebben die aangeworven zijn op basis van vervalste documenten.¹⁵⁴

Het schandaal rond het Pakistaans softwarebedrijf Axact is een ander recent voorbeeld van grootschalige diplomafraude. In februari 2018 worden de eigenaars van het bedrijf veroordeeld tot een gevangenisstraf wegens het verkopen van valse diploma's en andere illegale activiteiten.¹⁵⁵ Ongeveer 1.100 Pakistaanse burgers zouden bij dit bedrijf studieattesten gekocht hebben volgens de BBC.¹⁵⁶ In mei 2020 bericht de Pakistaanse krant *The News* dat een voormalig FBI-agent stelt dat het bedrijf Axact opnieuw actief is en nog steeds valse academische diploma's verkoopt.¹⁵⁷ Volgens een expert aan het woord in een artikel van *World Trademark Review* (WTR) van november 2021 zijn vele voormalige werknemers van Axact aan de slag gegaan bij andere bedrijven, waar ze nog steeds illegale activiteiten zoals het verkopen van valse diploma's uitvoeren. WTR meldt dat de bedrijven Digitonics Labs en Abtach honderden websites beheren die dergelijke diensten aanbieden. Volgens de expert aan het woord zijn er naast deze twee bedrijven nog vele andere.¹⁵⁸

3.4. Nieuwsberichten

De Canadese asielinstanties stellen in hun analyse van januari 2020 over corruptie en fraude dat valse berichtgeving in de geschreven en elektronische pers niet ongebruikelijk is in Pakistan. Ook in meer vooraanstaande Pakistaanse kranten verschijnen artikels die onwaar zijn of waarvan de inhoud onvoldoende geverifieerd wordt. Daarnaast wordt in de Pakistaanse media niet altijd het onderscheid gemaakt tussen berichtgeving en opiniestukken. Frequent worden bronnen geciteerd zonder dat de waarachtigheid van hun verklaringen nagegaan wordt.¹⁵⁹

Volgens het rapport van DFAT van 2019 is het mogelijk dat personen nieuwsorganisaties betalen om valse verhalen in kranten te publiceren.¹⁶⁰ De update van 2022 geeft hier geen informatie over.¹⁶¹

3.5. Documenten betreffende grondbezit

Valse eigendomsaktes zijn veel voorkomend in Pakistan. Valse eigendomstitels kunnen verkregen worden door middel van smeergeld en worden gebruikt om leningen aan te gaan, andermans eigendom te verkrijgen of de eigenaar van een gewild stuk land voor de rechtbank te dagen.¹⁶²

¹⁵³ DFAT, 25/01/2022, p. 47, [url](#)

¹⁵⁴ Dawn, 14/10/2021, [url](#)

¹⁵⁵ Dawn, 26/02/2018, [url](#)

¹⁵⁶ BBC News, 16/01/2018, [url](#)

¹⁵⁷ The News, 11/05/2020, [url](#)

¹⁵⁸ WTR, 25/11/2021, [url](#)

¹⁵⁹ IRB, 13/01/2020, [url](#)

¹⁶⁰ DFAT, 20/02/2019, p. 71, [url](#)

¹⁶¹ DFAT, 25/01/2022, [url](#)

¹⁶² IRB, 13/01/2020, [url](#); IRB, 23/01/2020, [url](#)

Berichten over fraude en valsheid in geschrifte met betrekking tot grondbezit verschijnen regelmatig in de media.¹⁶³

Pakistan heeft de afgelopen jaren een aantal maatregelen genomen om eigendomsrechten beter te waarborgen. In de provincie Punjab heeft de Punjab Land Records Authority (PLRA) technologie gebruikt om een gedigitaliseerd en gecentraliseerd register van landeigendom, het Land Records Management Information System (LRMIS), te ontwikkelen en implementeren. Volgens de Bertelsmann Stiftung kan het LRMIS mogelijk het aantal geschillen rond landeigendom terugbrengen en de rol die corrupte lokale functionarissen spelen bij het manipuleren van eigendomsregisters elimineren.¹⁶⁴

In juni 2022 kondigt NADRA aan dat het een systeem met biometrische verificatie zal ontwikkelen voor de verkoop, aankoop en overdracht van eigendommen in Islamabad. Het te ontwikkelen systeem moet valsheid in geschrifte terugdringen en illegale eigendomstransacties in Islamabad uitroeien.¹⁶⁵

3.6. Medische sector

De Pakistaanse gezondheidssector heeft te kampen met corruptie. Verschillende bronnen rapporteren over een gebrek aan coördinatie en kwaliteitscontrole, een tekort aan gekwalificeerd personeel, corruptie bij de import van medicijnen, het betalen van steekpenningen voor het verkrijgen van adequate zorg en fraude met of vervalsing van medische documenten.¹⁶⁶ Daarnaast is er ook een gebrek aan regelgeving en in zekere mate een afwezigheid van een goed werkend documentatiesysteem en gecentraliseerd controleorgaan in de Pakistaanse gezondheidssector.¹⁶⁷

De media berichten regelmatig over corruptie in de gezondheidssector. In mei 2022 bericht de krant *The News* dat minstens 8.000 kinderen in de zuidelijke districten van de provincie Khyber Pakhtunkhwa en in delen van Karachi en Baluchistan geen enkele dosis van het poliovaccin gekregen hebben doordat vaccinateurs, regioverantwoordelijken en ander personeel van het polio-uitroeiingsinitiatief onder één hoedje spelen met ouders die tegen de inenting van hun kinderen gekant zijn. De kinderen worden valselijk gemarkeerd alsof ze het poliovaccin wel ontvangen hebben. Volgens ambtenaren van de National Emergency Operations Center (NEOC), dat belast is met de uitroeiing van polio in Pakistan, is vijf à tien procent van de kinderen niet ingeënt tegen polio ten gevolge van valse markeringen.¹⁶⁸

Kwakzalverij is wijdverspreid in Pakistan, melden verschillende bronnen. Een kwakzalver is een persoon die gezondheidszorg aanbiedt zonder over de nodige kwalificaties of vergunning te beschikken.¹⁶⁹ De Punjab Healthcare Commission (PHC) meldt in april 2022 dat het meer dan 36.000 zorgcentra van kwakzalvers verzegeld heeft terwijl meer dan 29.000 kwakzalvers hun illegale zaak stopzetten.¹⁷⁰ Datzelfde jaar meldt de nieuwssite Bol News op basis van verschillende anonieme bronnen uit de gezondheidssector dat de antikwakzalverijcampagnes slechts gedeeltelijk succesvol zijn. Door de verhoogde aandacht van de overheid verplaatsen nepgezondheidsmedewerkers hun activiteiten naar minder zichtbare plaatsen of bieden ze mobiele diensten aan. Velen werken onder de vleugels van echte dokters of met medeweten van de autoriteiten. Ze betalen echte dokters om diens vergunning te delen of om patiënten naar hen door te verwijzen. Er zijn kwakzalvers die jonge dokters

¹⁶³ Daily Times, 07/12/2020, [url](#); The News (Soomro I.), 09/03/2021, [url](#); The News (Soomro I.), 02/12/2020, [url](#); Dawn (Baloch S., Akhter M.), 24/11/2021, [url](#); Dawn (Ali I.), 23/11/2021, [url](#); Dawn (Abbasi K.), 23/07/2022, [url](#); Dawn, 27/08/2021, [url](#); Dawn (Tanoli I.), 30/10/2021, [url](#)

¹⁶⁴ Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 23, [url](#)

¹⁶⁵ Dawn, 30/06/2022, [url](#)

¹⁶⁶ TI, 16/12/2020, [url](#); Ahmed Khan S., 31/05/2019, pp. 4-5, 7-8 [url](#)

¹⁶⁷ Ahmed Khan S., 31/05/2019, pp. 5-8, [url](#)

¹⁶⁸ The News, 28/05/2022, [url](#)

¹⁶⁹ PHC, 06/2013, [url](#)

¹⁷⁰ Daily Times, 01/04/2022, [url](#)

inhuren om in hun klinieken aanwezig te zijn om arrestatie te voorkomen bij inspectie.¹⁷¹ Het jaarrapport voor het jaar 2020 van de provinciale ombudsman van Sindh meldt dat een groot aantal kwakzalvers aan het werk is in de provincie en dat de Sindh Health Care Commission (SHCC), die verantwoordelijk is om de gezondheidssector in de provincie te reguleren en komaf te maken met alle vormen van kwakzalverij, geen noemenswaardige resultaten geboekt heeft. De private gezondheidssector is grotendeels ongereguleerd, aldus de provinciale ombudsman.¹⁷² Volgens de Pakistan Medical Association (PMA) valt de SHCC artsen lastig door hun klinieken te verzegelen op grond van ongegronde beschuldigingen van kwakzalverij. De PMA beschuldigt de SHCC er ook van kwakzalvers een vergunning te geven in ruil voor beschermingsgeld.¹⁷³ De krant *The Express Tribune* meldt in maart 2021 dat in Rawalpindi de autoriteiten niet optreden tegen kwakzalvers die klinieken uitbaten in de arme wijken.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ Bol News (Gilani J.), 27/02/2022, [url](#)

¹⁷² Provincial Ombudsman Sindh, 2021, p. 41, [url](#)

¹⁷³ The Express Tribune, 11/04/2021, [url](#)

¹⁷⁴ The Express Tribune, 16/03/2021, [url](#)

Samenvatting

Deze COI Focus beschrijft de prevalentie van corruptie en documentenfraude in Pakistan. Uit de geraadpleegde bronnen blijkt dat corruptie aanwezig is in alle sectoren van de Pakistaanse maatschappij zoals justitie, politie, leger, overheidsdiensten en het onderwijs. De werking van de politieke instellingen, de overheidsadministraties, de politie en het gerecht in Pakistan wordt door corruptie gekenmerkt. De neutraliteit en de werking van het openbare ambt en de publieke sector in Pakistan worden hierdoor aangetast.

Hoewel corruptie strafbaar is, wijzen verschillende bronnen erop dat de betreffende wetgeving niet effectief wordt toegepast en bekleders van een openbaar ambt grotendeels straffeloos de wet kunnen overtreden en zich schuldig kunnen maken aan corrupte praktijken. Zo wordt het NAB voornamelijk ingeschakeld om politieke tegenstanders van de regeringspartijen te beschuldigen van corruptie en fraude.

Bovenstaande vaststellingen ondermijnen de bewijswaarde van de door de Pakistaanse overheidsdiensten afgeleverde attesten en documenten. De beschikbare informatie wijst uit dat tal van uitvoerders van openbare functies vatbaar zijn voor corruptie en documentenfraude begaan. Documentenfraude is dan ook wijdverspreid in Pakistan. Vermits de neutraliteit van de betreffende functionaris in vraag gesteld kan worden, biedt de authenticiteit van een bepaald attest of document geen garantie voor de juistheid van de informatie die het bevat.

Bibliografie

- Ahmed Khan S., *Situation Analysis of Health Care System of Pakistan: Post 18 Amendments*, 31/05/2019, in: *Health Care Current Reviews*, Vol. 7 Iss. 3 No: 244, <https://www.longdom.org/open-access/situation-analysis-of-health-care-system-of-pakistan-post-18-amendments.pdf> [geraadpleegd op 06/01/2021]
- Ali M. U., Ghumro A. K., Zeb R., *Police reforms in Punjab for effective counter terrorism: a preliminary assessment*, in *Pakistan Journal of Social Research*, Vol. 4, No. 2, 06/2022, <https://pjsr.com.pk/wp-content/uploads/2022/04/3.-Vol-4.-Issue-2-Apr-Jun-2022-Ali-Zeb-Ghumro-Police-Reforms-in-Punjab-for-effective-Counter-Terrorism.pdf> [geraadpleegd op 11/07/2022]
- Ali Shah W., Ali R., Lashari A., *De-naturalizing the "predatory": A study of "bogus" publications at public sector universities in Pakistan*, in *Accountability in Research*, 01/08/2022, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08989621.2022.2106424> [geraadpleegd op 22/08/2022]
- Ary News (Lodhi S.), *Afghan citizen issued fake CNIC from NADRA Karachi: FIA*, 23/01/2023, <https://arynews.tv/afghan-citizen-issued-fake-cnlic-from-nadra-karachi-fia/> [geraadpleegd op 06/09/2022]
- BBC News (Sands L., Thomas M.), *Imran Khan: Pakistan police charge ex-PM under terrorism act*, 22/08/2022, <https://www.bbc.com/news/world-asia-62628124> [geraadpleegd op 22/08/2022]
- BBC News, *'Staggering' trade in fake degrees revealed*, 16/01/2018, <http://www.bbc.com/news/uk-42579634> [geraadpleegd op 12/01/2021]
- Bertelsmann Stiftung, *BTI 2022 Country Report — Pakistan, 2022*, https://bti-project.org/content/en/downloads/reports/country_report_2022_PAK.pdf [geraadpleegd op 04/07/2022]
- Bol News (Gilani J.), *Dispensers of disease and death*, 27/02/2022, <https://www.bolnews.com/pakistan/2022/02/dispensers-of-disease-and-death/> [geraadpleegd op 07/09/2022]
- Business Recorder (BR) (Aziz S.), *Economy is the victim*, 27/03/2022, <https://www.brecorder.com/news/40163246> [geraadpleegd op 14/07/2022]
- Business Standard (ANI), *Corruption runs amok among Pakistani Army Generals, says report*, 05/03/2022, https://www.business-standard.com/article/international/corruption-runs-amok-among-pakistani-army-generals-says-report-122030500189_1.html [geraadpleegd op 25/08/2022]
- Daily Times, *'PHC committed to ensure patient safety'*, 01/04/2022, <https://dailytimes.com.pk/911265/phc-committed-to-ensure-patient-safety/> [geraadpleegd op 07/09/2022]
- Daily Times, *Lahore administration recovers grabbed land from PML-N leader*, 07/12/2020, <https://dailytimes.com.pk/698463/lahore-administration-recovers-grabbed-land-from-pml-n-leader/> [geraadpleegd op 12/09/2022]
- Dawn (Abbasi K.), *Another fake plot allotment scam hits CDA*, 23/07/2022, <https://www.dawn.com/news/1701068> [geraadpleegd op 18/08/2022]
- Dawn (Ali I.), *Another Nadra official held in Karachi in fake CNICs scam case*, 30/09/2021, <https://www.dawn.com/news/1649184> [geraadpleegd op 06/09/2022]
- Dawn (Ali I.), *FIA finds airport land's demarcation maps forged several times*, 23/11/2021, <https://www.dawn.com/news/1659701> [geraadpleegd op 18/08/2022]
- Dawn (Asghar M.), *PIA fires over 1,500 employees recruited on forged documents*, 14/10/2021, <https://www.dawn.com/news/1651872> [geraadpleegd op 18/08/2022]
- Dawn (Baloch S., Akhter M.), *Pre-demolition work begins at Nasla Tower as CJP chastises Karachi commissioner for flouting court orders*, 24/11/2021, <https://www.dawn.com/news/1659971> [geraadpleegd op 18/08/2022]
- Dawn (Chaudhry F.), *Joint sitting passes bills seeking electoral reforms, amendments to NAB ordinance*, 09/06/2022, <https://www.dawn.com/news/1693948> [geraadpleegd op 01/09/2022]
- Dawn (Hussain N., Ul Haq Z.), *Cheating the System*, 28/08/2022, <https://www.dawn.com/news/1707055/cheating-the-system> [geraadpleegd op 31/08/2022]

- Dawn (Khan I. A.), *NAB bill passed amid PTI uproar*, 05/08/2022, <https://www.dawn.com/news/1703342> [geraadpleegd op 01/09/2022]
- Dawn (Khan I. A.), *Nadra to develop biometric verification system for CDA*, 30/06/2022, <https://www.dawn.com/news/1697387/nadra-to-develop-biometric-verification-system-for-cda> [geraadpleegd op 18/08/2022]
- Dawn (Malik A.), *NAB begins probe into graft charges against ex-general Ahsan Saleem Hayat*, 17/03/2022, <https://www.dawn.com/news/1680401> [geraadpleegd op 25/08/2022]
- Dawn (Tanoli I.), *SC orders demolition of under-construction Tejori Heights*, 30/10/2021, <https://www.dawn.com/news/1654807> [geraadpleegd op 18/08/2022]
- Dawn, *10 Iranian nationals held in Karachi for illegally getting Pakistani CNICs*, 01/10/2021, <https://www.dawn.com/news/1649362> [geraadpleegd op 06/09/2022]
- Dawn, *200,000 CNICs fraudulently obtained by Afghans cancelled*, 03/01/2021, <https://www.dawn.com/news/1599341> [geraadpleegd op 11/01/2021]
- Dawn, *FIA arrests Axtact CEO in money laundering case*, 26/02/2018, <https://www.dawn.com/news/1391853> [geraadpleegd op 12/01/2021]
- Dawn, *Gen Akhtar's sons deny Swiss account claims*, 22/02/2022, <https://www.dawn.com/news/1676378> [geraadpleegd op 25/08/2022]
- Dawn, *NAB won't be able to probe graft cases below Rs500m*, 04/08/2022, <https://www.dawn.com/news/1703176> [geraadpleegd op 01/09/2022]
- Dawn, *Woman among three convicted for forging properties' record*, 27/08/2021, <https://www.dawn.com/news/1642799> [geraadpleegd op 06/09/2022]
- Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) - Australia, *Country Information Report Pakistan*, 20/02/2019 <https://www.ecoi.net/en/document/2004005.html> [geraadpleegd op 06/01/2021]
- Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) - Australia, *Country Information Report Pakistan*, 25/01/2022 <https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/country-information-report-pakistan.pdf> [geraadpleegd op 05/07/2022]
- Deutsche Welle (DW) (Khan S.), *Who is Shahbaz Sharif, Pakistan's new prime minister?*, 12/04/2022, <https://www.dw.com/en/who-is-shahbaz-sharif-pakistans-new-prime-minister/a-61449480> [geraadpleegd op 22/08/2022]
- Dispatch News Desk (DND) (Mati), *Location of NADRA Registration Centres in newly merged districts of KPK*, 18/08/2022, <https://dnd.com.pk/location-of-nadra-registration-centres-in-newly-merged-districts-of-kpk/273394> [geraadpleegd op 06/09/2022]
- Freedom House (FH), *Freedom in the World 2021 - Pakistan*, 28/02/2022, <https://www.ecoi.net/en/document/2071945.html> [geraadpleegd op 05/07/2022]
- Freedom House, *Freedom in the world 2020*, 04/03/2020, [url](#) [geraadpleegd op 12/07/2022]
- GAN-Integrity, *Pakistan corruption report*, 10/2020, <https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/pakistan/> [geraadpleegd op 06/01/2021]
- Global Investigative Journalism Network, *Protecting Journalists Who Cover Corruption: Good For The Bottom Line*, 25/10/2016, <https://gijn.org/2016/10/25/why-protecting-journalists-who-cover-corruption-is-good-for-the-bottom-line/> [geraadpleegd op 06/01/2021]
- Global Village Space (GVS) (Shah Z.), *The ugly truth about Pakistan's education system*, 12/11/2020, <https://www.globalvillagespace.com/the-ugly-truth-about-pakistans-education-system/> [geraadpleegd op 06/01/2021]
- Global Village Space (GVS), *After amendment, NAB deciding which cases to close*, 19/08/2022, <https://www.globalvillagespace.com/after-amendment-nab-deciding-which-cases-to-close/> [geraadpleegd op 01/09/2022]

Global Village Space (GVS), *NA adopts NAB amendment bill*, 27/05/2022, <https://www.globalvillagespace.com/na-adopts-nab-amendment-bill/> [geraadpleegd op 01/09/2022]

Immigration and Refugee Board of Canada (IRB), *Pakistan: First Information Reports (FIRs), including procedures and whether a complainant can obtain a copy of an FIR; appearance and security features of FIRs (2017-January 2020)* [PAK106395.E], 23/01/2020, <https://www.ecoi.net/en/document/2025214.html> [geraadpleegd op 12/01/2021]

Immigration and Refugee Board of Canada (IRB), *Pakistan: Prevalence and availability of fraudulent documents, including affidavits and court documents (2017-January 2020)* [PAK106394.E], 13/01/2020, <https://www.ecoi.net/en/document/2025212.html> [geraadpleegd op 12/01/2021]

International Crisis Group (ICG) (Ahmed, S.), *Imran Khan's Fall: Political and Security Implications for Pakistan*, 13/04/2022, <https://www.crisisgroup.org/asia/south-asia/pakistan/imran-khans-fall-political-and-security-implications-pakistan> [geraadpleegd op 18/07/2022]

Khadim N. et al., *Effects of Corruption on Public Infrastructure Projects in Developing Countries: The Case of Pakistan in Jordan Journal of Civil Engineering*, Volume 15, No. 4, 17/06/2021, https://www.researchgate.net/publication/351528989_Effects_of_Corruption_on_Infrastructure_Projects_in_Developing_Countries [geraadpleegd op 25/08/2022]

Land Portal Foundation [website], *Pakistan: Context and Land Governance*, 23/07/2021, <https://landportal.org/book/narratives/2021/pakistan> [geraadpleegd op 12/07/2022]

Lieven A., *Pakistan: A Hard Country*, UK: Penguin Books, 2012

Malik N., Qureshi T. A., *A Study of Economic, Cultural, and Political Causes of Police Corruption in Pakistan*, in *Policing: A Journal of Policy and Practice*, Volume 15, Issue 2, 07/2021, <https://doi.org/10.1093/police/paaa016> [geraadpleegd op 06/07/2022]

Ministerie van Buitenlandse Zaken – Nederland, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, 28/09/2022, <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/ambtsberichten/2022/09/28/algemeen-ambtsbericht-pakistan-van-september-2022/aab-pakistan-september-2022.pdf> [geraadpleegd op 29/09/2022]

MM News, *FIA arrests NADRA official for issuing fake CNIC*, 30/09/2021, <https://mmnews.tv/fia-arrests-nadra-official-for-issuing-fake-cnica/> [geraadpleegd op 06/09/2022]

National Police Academy Islamabad – Pakistan, *Police ranks*, 2020, <http://npa.gov.pk/na/police-ranks/> [geraadpleegd op 29/09/2022]

Newsweek Pakistan, *Missing Out on Science*, 11/12/2020, <https://www.newsweekpakistan.com/missing-out-on-science/> [geraadpleegd op 06/01/2021]

Organized Crime and Corruption Reporting Project (OCCRP), *Mini Profile. Lt. Gen. Zahid Ali Akbar Khan*, 01/03/2022, https://www.occrp.org/en/suisse-secrets/pakistan-corruption-cash-concealed-in-credit-suisse-accounts?_gl=1*o2qy6o*_ga*MzU2MzgzMjkyLjE2NjEzNDYxMDI.*_ga_NHCZV5EYYY*MTY2MTM1NDE5NS4yLjEuMTY2MTM1NDI1OC42MC4wLjA [geraadpleegd op 25/08/2022]

Pakistan Today, 19/03/2022, *ACE Punjab arrests three corrupt officials, recovers one million rupees*, <https://www.pakistantoday.com.pk/2022/03/19/ace-punjab-arrests-three-corrupt-officials-recovers-one-million-rupees/> [geraadpleegd op 26/08/2022]

Provincial Ombudsman Sindh, *Annual Report 2020, 2021*, http://www.mohtasibsindh.gov.pk/wcms/contents/documents_download.php?id=127 [geraadpleegd op 07/09/2022]

Punjab Healthcare Commission (PHC), *PHC Anti Quackery Strategy*, 06/2013, <https://www.phc.org.pk/downloads/PHC%20Anti%20Quackery%20Strategy.pdf> [geraadpleegd op 07/09/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Exposé On Former General's Vast Wealth Spurs Debate About Military Privilege In Pakistan*, 06/09/2020, <https://www.rferl.org/a/expos%C3%A9-on-former-general-s-vast-wealth-spurs-debate-about-military-privilege-in-pakistan/30823756.html> [geraadpleegd op 08/01/2021]

Radio Pakistan, *PM, former IG Punjab discuss country's law & order situation*, 06/05/2022, <https://www.radio.gov.pk/06-05-2022/pm-former-igp-punjab-discuss-countrys-law-order-situation> [geraadpleegd op 25/08/2022]

Reporters Without Borders (RSF) [website], *Pakistan*, s. d., <https://rsf.org/en/country/pakistan> [geraadpleegd op 01/09/2022]

Samaa Tv, *Overseas Pakistanis scammed by fake NADRA website*, 03/07/2020, <https://www.samaa.tv/money/2020/07/overseas-pakistanis-scammed-by-fake-nadra-website/> [geraadpleegd op 11/01/2021]

Scroll (Siddiqa A.), *In Pakistan, the moment of an independent foreign policy initiative is gone with Nawaz Sharif*, 30/07/2017, <https://scroll.in/article/845466/in-pakistan-the-moment-of-an-independent-foreign-policy-initiative-is-gone-with-nawaz-sharif> [geraadpleegd op 18/07/2022]

SETA Foundation for Political, Economic and Social Research (Shkurti Özdemir, G.), *Experten Respond: Political Crisis in Pakistan. The Reasons behind the Turmoil and Its Implications*, 12/04/2022, <https://www.setav.org/en/experten-respond-political-crisis-in-pakistan-the-reasons-behind-the-turmoil-and-its-implications/> [geraadpleegd op 18/07/2022]

Siddiqa A. [website], *Brief biography*, s.d., <http://drayeshasiddiqa.com/about/> [geraadpleegd op 11/07/2022]

Tariq S. et al., *Exploring Dimensions of Corruption in Education Sector*, in *Ilkogretim Online - Elementary Education Online*, Vol 20 (Issue 4), 2021, https://www.researchgate.net/profile/Shahnila-Tariq/publication/350529912_Exploring_Dimensions_of_Corruption_in_Education_Sector/links/60715b3192851c8a7bb723f5/Exploring-Dimensions-of-Corruption-in-Education-Sector.pdf [geraadpleegd op 31/08/2022]

The Economist, *Who is Shehbaz Sharif, Pakistan's opposition leader?*, 01/04/2022, <https://www.economist.com/the-economist-explains/2022/04/01/who-is-shehbaz-sharif-pakistans-opposition-leader> [geraadpleegd op 22/08/2022]

The Express Tribune (Khan A.), 11/11/2021, *Citizens face hurdles in FIR registration*, <https://tribune.com.pk/story/2328900/citizens-face-hurdles-in-fir-registration> [geraadpleegd op 26/08/2022]

The Express Tribune (Shehzad R.), *4m 'fake CNICs' claim baffles lawmakers*, 17/07/2021, <https://tribune.com.pk/story/2310986/4m-fake-cnics-claim-baffles-lawmakers> [geraadpleegd op 05/09/2022]

The Express Tribune (Shehzad R.), *The curious case of '4m fake' CNICs*, 19/07/2021, <https://tribune.com.pk/story/2311348/the-curious-case-of-4m-fake-cnics> [geraadpleegd op 05/09/2022]

The Express Tribune (Waqas A.), *Senate okays amendments to NAB law*, 05/08/2022, <https://tribune.com.pk/story/2369586/senate-okays-amendments-to-nab-law> [geraadpleegd op 01/09/2022]

The Express Tribune, *155,000 fake CNICs seized in NADRA crackdown*, 30/04/2019, <https://tribune.com.pk/story/1962410/155000-fake-cnics-seized-nadra-crackdown> [geraadpleegd op 11/01/2021]

The Express Tribune, *Education in bad state*, 18/09/2019, <https://tribune.com.pk/letter/2058786/6-education-bad-state> [geraadpleegd op 06/01/2021]

The Express Tribune, *Ghost schools in Sindh*, 03/03/2022, <https://tribune.com.pk/story/2346077/ghost-schools-in-sindh> [geraadpleegd op 30/08/2022]

The Express Tribune, *Inquiry ordered as ghost students found in PEF*, 02/03/2020, <https://tribune.com.pk/story/2167511/1-inquiry-ordered-ghost-students-found-pef> [geraadpleegd op 06/01/2021]

The Express Tribune, *Lawmakers move to further clip NAB's powers*, 04/08/2022, <https://tribune.com.pk/story/2369409/lawmakers-move-to-further-clip-nabs-powers> [geraadpleegd op 01/09/2022]

The Express Tribune, *Man blackmails woman using fake marriage certificate*, 08/03/2021, <https://tribune.com.pk/story/2288119/man-blackmails-woman-using-fake-marriage-certificate> [geraadpleegd op 06/09/2022]

The Express Tribune, *Medical student ends life over 'harassment'*, 10/01/2022, <https://tribune.com.pk/story/2337964/medical-student-ends-life-over-harassment> [geraadpleegd op 06/09/2022]

- The Express Tribune, *Murree police SHO lands behind bars for taking 'bribe'*, 20/01/2022, <https://tribune.com.pk/story/2339648/murree-police-sho-lands-behind-bars-for-taking-bribe> [geraadpleegd op 26/08/2022]
- The Express Tribune, *Quacks work fearlessly in Pindi*, 16/03/2021, <https://tribune.com.pk/story/2289671/quacks-work-fearlessly-in-pindi> [geraadpleegd op 08/09/2022]
- The Express Tribune, *SHCC closing clinics on unfounded charges: PMA*, 11/04/2021, <https://tribune.com.pk/story/2294209/shcc-closing-clinics-on-unfounded-charges-pma> [geraadpleegd op 08/09/2022]
- The Express Tribune, *SST teachers held in fake appointment cases*, 16/01/2020, <https://tribune.com.pk/story/2138113/sst-teachers-held-fake-appointment-cases> [geraadpleegd op 06/01/2021]
- The Nation, *Afghan Citizen Arrested For Traveling On Fake Pakistani Passport*, 17/07/2022, <https://nation.com.pk/2022/07/17/afghan-citizen-arrested-for-traveling-on-fake-pakistani-passport/> [geraadpleegd op 06/09/2022]
- The News (Anjum S.), *'Honest, impartial police officers pride of nation'*, 08/05/2022, <https://www.thenews.com.pk/print/956065-honest-impartial-police-officers-pride-of-nation> [geraadpleegd op 25/08/2022]
- The News (Cheema. U.), *Pak officials, politicians, businessmen held accounts in Switzerland*, 22/02/2022, <https://www.thenews.com.pk/print/935757-pak-officials-politicians-businessmen-held-accounts-in-switzerland> [geraadpleegd op 25/08/2022]
- The News (Malik J.), *Lt Gen (retd) Muzammil Hussain resigns as Wapda chairman*, 07/05/2022, <https://www.thenews.com.pk/latest/955939-lt-gen-ret-d-muzammil-hussain-resigns-as-wapda-chairman> [geraadpleegd op 25/08/2022]
- The News (Numan W.), *\$753m loss to national kitty: NAB 'requests' ex-Wapda chairman to appear again* 17/06/2022, <https://www.thenews.com.pk/print/966898-753m-loss-to-national-kitty-nab-requests-ex-wapda-chairman-to-appear-again> [geraadpleegd op 25/08/2022]
- The News (Soomro I.), *Jailed Sindh official blames others for forgery in land record*, 02/12/2020, <https://www.thenews.com.pk/print/752431-jailed-sindh-official-blames-others-for-forgery-in-land-record> [geraadpleegd op 12/09/2022]
- The News (Soomro I.), *NAB initiates inquiry against forgery in land record*, 09/03/2021, <https://www.thenews.com.pk/print/801494-nab-initiates-inquiry-against-forgery-in-land-record> [geraadpleegd op 12/09/2022]
- The News (Waqar Bhatti M.), *Fake polio marking scam unearthed in KP: officials*, 28/05/2022, <https://www.thenews.com.pk/print/961277-fake-polio-marking-scam-unearthed-in-kp-officials> [geraadpleegd op 18/08/2022]
- The News, *450 schools closed, 382 teachers absent but salaries being paid*, 02/01/2021, <https://www.thenews.com.pk/print/767969-450-schools-closed-382-teachers-absent-but-salaries-being-paid> [geraadpleegd op 06/01/2021]
- The News, *Axact still in business, claims ex-FBI head of diploma scam task force*, 11/05/2020, <https://www.thenews.com.pk/print/657150-axact-still-in-business-claims-ex-fbi-head-of-diploma-scam-task-force> [geraadpleegd op 12/01/2021]
- The Research Society of International Law (RSIL), *Handbook of Criminal Investigation in Pakistan 2021*, 01/01/2021, https://rsilpak.org/wp-content/uploads/2021/02/criminal-investigation-handbook_pakistan_rsil.pdf [geraadpleegd op 08/01/2021]
- Transparency International (TI) [website], *Corruption Perceptions Index 2021 Pakistan*, 2022, <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/pak> [geraadpleegd op 04/07/2022]
- Transparency International (TI) [website], *Corruption Perceptions Index 2021 Iran*, 2022, <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/results/irn> [geraadpleegd op 04/07/2022]
- Transparency International (TI) [website], *Corruption Perceptions Index 2021 Afghanistan*, 2022, <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/results/afg> [geraadpleegd op 04/07/2022]

- Transparency International (TI) [website], *Corruption Perceptions Index 2021 India*, 2022, <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/results/ind> [geraadpleegd op 04/07/2022]
- Transparency International (TI) [website], *Global Corruption Barometer – Asia Pacific – Pakistan – results*, 2017, <https://www.transparency.org/en/gcb/asia-pacific/asia-pacific-2017/results/pak> [geraadpleegd op 25/08/2022]
- Transparency International (TI), *People and Corruption: Asia Pacific – Global Corruption Barometer*, 2017, https://images.transparencycdn.org/images/2017_GCB_AsiaPacific_EN.pdf [geraadpleegd op 25/08/2022]
- Transparency International (TI), *Speaking out for affordable medicines in Pakistan*, 16/12/2020, <https://www.transparency.org/en/blog/speaking-out-for-affordable-medicines-in-pakistan> [geraadpleegd op 06/01/2021]
- Transparency International (TI), *What is corruption?*, 13/05/2020, <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption> [geraadpleegd op 04/07/2022]
- Transparency International Pakistan (TIP), *National Corruption Perception Survey*, 08/12/2021, <https://www.transparency.org.pk/ncps/ncps2021/NCPS2021.pdf> [geraadpleegd op 25/08/2022]
- Tribal News Network (TNN), *How recruitment of matric passed teachers will impact education standards?*, 27/08/2019, <https://www.tnn.com.pk/how-recruitment-of-matric-passed-teachers-will-impact-education-standards/> [geraadpleegd op 06/01/2021]
- Tribal News Network (TNN), *Winter vacations again extended until 12th Jan at KP schools*, 07/01/2020, <https://www.tnn.com.pk/winter-vacations-again-extended-at-kp-schools/> [geraadpleegd op 06/01/2021]
- Tunio F. H., Nabi A. A., Read R., *Political decentralization, fiscal centralization, and its consequences in case of Pakistan*, in *Cogent Social Sciences*, Volume 7, Issue 1, 10/06/2021, <https://doi.org/10.1080/23311886.2021.1924949> [geraadpleegd op 12/07/2022]
- U4 Anti-Corruption Resource Centre (Jenkins M.), *U4 Helpdesk Answer 2018:19. Integrity risks for international businesses in Pakistan*, 20/12/2018, https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/helpdesk/integrity-risks-for-international-businesses-in-pakistan_2018.pdf [geraadpleegd op 30/08/2022]
- U4 Anti-Corruption Resource Centre [website], *About us & our history*, 27/10/2021, <https://www.u4.no/about-u4/our-organisation-history> [geraadpleegd op 30/08/2022]
- Ullah M. A. et al., *Dimensions of corruption in Pakistan: A systems thinking approach and qualitative analysis in Systems Research and Behavioral Science*, Volume 39, Issue 2, 15/02/2021, <https://doi.org/10.1002/sres.2775> [geraadpleegd op 18/07/2022]
- United Nations Development Programme (UNDP), *Pakistan National Human Development Report 2020. The three Ps of inequality: Power, People, and Policy*, 2020, p. 113, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/pk/NHDR-Inequality-2020---low-res.pdf> [geraadpleegd op 26/08/2022]
- United States Department of State (USDOS), *2021 Investment Climate Statements: Pakistan*, 21/07/2021, <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/pakistan/> [geraadpleegd op 12/07/2022]
- United States Department of State (USDOS), *Country Report on Human Rights Practices 2021 - Pakistan*, 12/04/2022, <https://www.ecoi.net/en/document/2071127.html> [geraadpleegd op 05/07/2022]
- Urdupoint (Hashmi F.), *UC Officials Booked For Issuing Fake Death Certificate*, 19/07/2022, <https://www.urdupoint.com/en/pakistan/uc-officials-booked-for-issuing-fake-death-ce-1538530.html> [geraadpleegd op 07/09/2022]
- Voice of Afghanistan (VOA) (Gul A.), *Pakistan Bans Ex-PM Khan's Live Speeches, Books Him on Terrorism Charges*, 21/08/2022, <https://www.voanews.com/a/pakistan-bans-ex-pm-khan-s-live-speeches-books-him-on-terrorism-charges/6710777.html> [geraadpleegd op 22/08/2022]
- Wilson Center (Naviwala N.), *Pakistan's Education Crisis: The Real Story*, 07/2016, <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/pakistanseducationcrisistherealstory2.pdf> [geraadpleegd op 31/08/2022]

Wilson Center (Naviwala N.), *Why Can't Pakistani Children Read? The Inside Story of Education Reform Efforts Gone Wrong*, 07/2019, https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/2019-07-why_cant_pakistani_children_read_nadia_naviwala.pdf [geraadpleegd op 31/08/2022]

World Bank, *Doing Business 2020: Accelerated Business Climate Reform Agenda Puts Pakistan Among Top 10 Improvers*, 24/10/2019, <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2019/10/24/doing-business-2020-accelerated-business-climate-reform-agenda-puts-pakistan-among-top-10-improvers#:~:text=Due%20to%20a%20concerted%20improvement,from%20136%20the%20previous%20year> [geraadpleegd op 06/01/2021]

World Justice Project (WJP), *World Justice Project Rule of Law Index, 2021*, <https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-INDEX-21.pdf> [geraadpleegd op 06/07/2022]

World Trademark Review (WTR), *The dangerous legacy of Axiact: how a 'diploma mill' in Pakistan led to a trademark scam epidemic*, 25/11/2021, <https://www.worldtrademarkreview.com/article/the-dangerous-legacy-of-axact-how-diploma-mill-in-pakistan-led-trademark-scam-epidemic> [geraadpleegd op 18/08/2022]